

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan • 2006-yil, 2-iyun • № 22 (3851)

БАЙРАМ ТАРАДДУДИ

Барчамиз учун энг улуг, энг азиз ҳисобланган Мустақиллик байрамимизнинг 15 йиллиги яқинлашиб келмоқда. Бугун ҳамма жойда бу қутлуг санага бағишланган тайёргарлик ишлари бораётир. Орадан ўтган шу қисқа давр ичида мамлакатимизда амалга оширилган кенг қамровли бунёдкорлик ишлари, ҳаётимизда, онг-шууримизда юз берган ўзгаришлар ҳақида гапирар эканмиз, асосий эътиборни олдимизда турган янада муҳим ва долзарб вазифаларни, ҳусусан давлатимизнинг иқтисодий салоҳиятини янада мустаҳкамлаш, тинч-тотув ҳаётимизни асраб-авайлаш, дунё мамлакатлари билан манфаатли ҳамкорлик алоқаларини кучайтиришга ҳам алоҳида эътибор беришимиз зарур бўлади.

Маданият ва спорт ишлари вазирлигида бўлиб ўтган навбатдаги йилги маданият соҳаси ҳодимларининг Мустақиллик байрамига тайёргарлиги, жойларда олиб борилаётган маданий-маърифий ишларнинг самарадорлиги ва таъсирчанлиги масалалари кўриб чиқилди. Шунинг эътирофи эътибор керакки, истиқлол шарофати билан мамлакатимизда бошқа соҳалар қатори маданият соҳасида ҳам жиддий ўзгаришлар юз бермоқда. Халқимиз ичидан етиштиб чиқаётган кўпгина истеъдод эгалари ўз маҳоратларини дунё сахналарига муваффақиятли намойиш этимоқдалар. Нуфузли халқаро танловларда ғолиб бўлаётган ёш ижрочилар сафи кенгайиб бормоқда. Лекин, бу соҳанинг ўзига хос хусусияти шундаки, ҳеч қачон кечаги муваффақиятлар билан кифояланиб бўлмайди.

Замон, давр шиддат билан ўзгариб бормоқда. Одамларнинг маънавий эҳтиёжи ҳам шунга мос равишда ортиб бораётир. Шундай экан, маданият соҳаси ҳодимлари ўз малака ва маҳоратларини тинимсиз равишда ошириб боришлари, ҳаммиша халқ ичиди бўлишлари, санъатнинг замонавий турлари билан бирга анъанавий турлари билан бирга янги йилги мумтоз йўللarga ҳам жиддий эътибор беришлари лозим бўлади. Маданият ҳодими ўз соҳасининг жонқуяр фидойиси, билимдон мутахассиси бўлиши билан бирга, ҳар бир вилоят, ҳар бир шаҳарнинг бадий ижодкорлик борасидаги хусусиятларини, ижро йўллари ва маҳорат мактабларини, ибратга лойиқ тажрибаларини аниқ тасаввур этиши, шу жойларда яшаб ижод этган табаррук устозларнинг ижодий меросини яхши билиши керак. Маданият ҳо-

1 июн — Халқаро болаларни ҳимоя қилиш куну

ЯШАРАЁТГАН ДУНЁ

Кечагина атак-чечак қилиб қадам ташлаётган болакайнинг атрофдаги ҳар воқеликка жавоб излаб, саволга тутиши одамни ҳаяжонга солади. Ҳар доим ҳам биз эътибор қилавермайдиган нарсаларга шу мушдай боланинг ақли етганига ҳайрон қолсан киши. Аслида эса, уларда ҳаётга завқ уйғотаётган қалб самимиюлиги, ҳали хато қилишга улгурмаган даямларнинг бегуборлиги мавжуд. Болалар улғайишда, янги аёлод воғага етмоқда. Болалар улғайишда дунё яшарди. Болаларнинг дунёга келиши билан болакайнинг атрофдаги ҳар воқеликка жавоб излаб, саволга тутиши одамни ҳаяжонга солади. Ҳар доим ҳам биз эътибор қилавермайдиган нарсаларга шу мушдай боланинг ақли етганига ҳайрон қолсан киши. Аслида эса, уларда ҳаётга завқ уйғотаётган қалб самимиюлиги, ҳали хато қилишга улгурмаган даямларнинг бегуборлиги мавжуд. Болалар улғайишда, янги аёлод воғага етмоқда. Болалар улғайишда дунё яшарди. Болаларнинг дунёга келиши билан болакайнинг атрофдаги ҳар воқеликка жавоб излаб, саволга тутиши одамни ҳаяжонга солади. Ҳар доим ҳам биз эътибор қилавермайдиган нарсаларга шу мушдай боланинг ақли етганига ҳайрон қолсан киши. Аслида эса, уларда ҳаётга завқ уйғотаётган қалб самимиюлиги, ҳали хато қилишга улгурмаган даямларнинг бегуборлиги мавжуд. Болалар улғайишда, янги аёлод воғага етмоқда. Болалар улғайишда дунё яшарди.

МОСКВАДА ЎЗБЕКИСТОН САЊЪАТИ КЕЧАСИ

Москвадаги «Форум-холл»да «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» жамғармаси томонидан ташкил этилган Ўзбекистон санъати кечаси бўлиб ўтди. Унга Россиянинг етакчи сибсатчилари, дипломатлар, бизнесменлар, журналистлар, артистлар меҳмон сифатида таклиф этилди. Ўзбекистон мустақилликка эришганидан сўнг кўп қиррали ва бой миллий маданиятни қайта тиклаш ва қўллаб-қувватлашга улкан эътибор қаратилмоқда. Бугун бу борадаги ютуқлар республикамиздан олисда ҳам яхши маълум. Унлаб мамлакатларда томошабинлар ўзбек артистлари, музикачиларининг чиқишларини қарсақлар билан қарши олмақда. Рассомларимиз, халқ усталарининг асарлари кўргазмалари катта қизиқиш уйғотмоқда. Ўзбек ёзуви ва шoirларнинг китоблари дунёнинг турли тилларига нашр этилаётир. «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» фонди ҳам мамлакатимиз маданиятини хорижда тарғиб этишга ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. «Форум-холл»нинг катта зали ўзбек миллий матолари билан безатилган кечага ўзгача руҳ бахш этди. Бу ерда ўрнатилган мониторларда Ўзбекистоннинг бетақор табиати, ноёб мейморий ёдгорликлари ҳақида лавҳалар намойиш этилди. «Офарин» ракс театри дирижорининг ҳар бир ҳудуди маданияти хусусиятларини ақс эттирувчи чиқишларини ижро этди. Замонавий ўзбек эстрадасининг машҳур артистлари — «Ялла» ва «Болалар» гуруҳлари, Юлдаш Усмонова, Тоҳир Содиқов, Райхон Ғаниева, Рашид Холиқов ва бошқалар ўз санъатини намойиш этишидан олдин Ўзбекистон халқ артисти Ф.Зокиров ижросида Навоий, Жомий, Оғаҳий, Ҳофиз Хоразмийнинг ғузалик, муҳаббат, яхшилик ҳақидаги аjoyиб рубоийлари янгради. Меҳмонларда халқ амалий санъати кўргазмаси айниқса катта қизиқиш уйғотди. У анъанавий ва замонавий услублар асосида яратилган мамлакатимиз хунармандчилиги, бадий, дизайнерий санъати хилма-хиллиги ва бойлигини ақол намойиш этди. Қўллаб сопол бўлган ўзининг турли туманлиги билан кишини лол қолдиради. Ўзбекистон Бадий академияси ҳодимлари йилги ишларини халқ хунармандчилиги тарихи билан таништирди. Шу ернинг ўзида меҳмонлар Шарқ ширинликларидан, миллий таомлардан баҳраманд бўлишди. Аксарият кеча иштирокчиларининг фикрича, этник маданий тадбирлар ташкилотчилари миллий хусусият ва замонавий технологияларнинг бу қадар аjoyиб уйғунлигига қамдан қам эриша олади, миллий санъатни бунчалик тўлиқ намойиш эта олади. «Первий канал» ОАЖ Ахборот дастурлари дирекцияси таҳлил бўлими бошлиғи, «Однако» кўрсатуви бошловчиси М.Леонтьевнинг таъкидлашича, «Ўзбекистон тадбир сўнги вақтдаги ҳақиқий дипломатиянинг аjoyиб намойиши бўлди». Жамғарма матбуот хизматида УЗА муҳбирига маълум қилишларича, бу Москвада Ўзбекистон санъати бағишланган иккинчи кечадир. Биринчи марта бундай кеча Фонд ташаббуси билан 2005 йилда ўтказилган ва Россия жамоатчилиги ва оммавий ахборот воситаларида катта қизиқиш уйғотган эди. Ўзбекистон санъати кечасида Россия Федерацияси ҳукумати раисининг биринчи ўринбосари Д.Медведев қатнашди.

Танлов

Гули Икромова Фарғона шаҳрида, зиёли оиласида туғилди. 1986 йили Театр ва раҳмомлик санъати институтига ўқишга кирди. Дастлаб «Ешлар» телеканалнинг «Нишона» болалар кўрсатувида, кейинчалик халқаро телеканалнинг «Ойдин чечалар», «Ассолом, Ўзбекистон!» кўрсатувида, 1998 йилдан бошлаб эса «Давр» кўрсатувида бошловчи сифатида фаолият олиб борди. Бугун «Ешлар» телерадиокомпаниясининг илмий-оммабоп кўнгилочар кўрсатувлари бош муҳаррири. Гули боланинг бобоси ва отасидек санъатнинг чинакам иқлосмандларидир.

ЎЗ КАСБИНИНГ ФАРИШТАСИ

ри, жонқуярлари тарбиясида бўлган. У шундай ҳикоя қилади: — Болалигим Фарғона мусикали драма театрида ўтган десам муболага бўлмайди. Бу ерда отам — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Носир Отабоев узоқ йиллар бош режиссёр бўлиб ишлаганлар. Уша вақтлардан бошлаб менда актриса бўлиш орузи туғилган эди. Аммо отам актрисалик аёл киши учун ниҳоятда машаққатли соҳа эканлигини хис қилиб, бу соҳани танлашимни хохламаган эдилар. Бугун санъатнинг ҳамма соҳалари бир-бири билан боғлиқлигини, бири-бирини тўлдиршини хис қиламан ва бу фаолиятимда ўзининг ёрқин ифодасини топмоқда. Гули Икромова иш фаолиятини тележурналистикдан бошлади. Бу соҳага кириб келишида Шахноза Ғаниева, Светлана Сорокина каби журналистларнинг ижоди ўрнатди. Қолаверса, устозлари Тошўлат Турсунов, Гулшаҳноз Раҳмонова, Е.Гершберг ва бошқаларнинг сабақлари, чуқур билимлари унга ҳаётда катта ёрдам берди. Гули Икромованинг ўз касби ҳақидаги фикри билан қизиқдик. — Бошловчилик ўта мураккаб соҳа. Бу соҳа эгасининг дунёқараши кенг камровли бўлиши керак. У нутқининг тўғрилиги, аниқлиги, мантиқийлиги, тозаллиги ва таъсирчанлигига жиддий эътибор бериши, ўз устида тинимсиз изланиши, шу баробар, тингловчи қалбига йўл топа олиши лозим.

Халқимизнинг ракс санъати

Халқимизнинг ракс санъати жохон халқлари орасида ўз макомига ва нуфузига эга. Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги миллий раксимизнинг тарихий анъаналари ва услубларини тиклаш, мамлакатимизнинг барча ҳудудларида ракс йўналишларини авайлаб-асраш ҳамда бойитиш, миллиятимизнинг ўзига хос шарқона фазилатлари, бой маънавиятига уйғун раксларни тарғиб этиш, миллий ракс санъатининг қарор топган ва ривожланиб бораётган анъаналарини янада мустаҳкамлаш, бу санъат турини халқимизнинг юксак маънавияти ва назик дидига зид бўлган тақлидлар ҳужуддан сақлаш мақсадида ҳар йили республика миқёсида кўрик-танлов ўтказиб келмоқда. «Ўзбекнаво», «Ўзбекракс», «Ўзбектеатр» бирлашмалари, Академик ва бадий жамоалар, шунингдек, санъат ва маданият муассасаларида қандайдир илмий фаолият кўрсатган, умидли ва истеъдодли рақос ва рақослар иштирокчи ўтадиган Мукаррам Турғунбоева номидаги мажмуа танлов ёш истеъдод эгаларининг ракс мактабиди имкониятларини баҳолаб беради. Бундай танловларда нуфузли ҳакамлар ҳайъати ижро

Истеъдодлар танлови

этилаётган рақсларнинг миллий руҳда саҳналаштирилишига, инсоннинг бой ички олами; унинг ғузал орузларини, аёлларнинг ифпати, ҳаёси, назокати, лафофати, эркаклар рақсида эса йилгитлик шижоати, ғурури муҷассам бўлиши, оммавий рақсларда асар мазмунига, халқимизнинг бод маданий тарихи, урф-одат ва анъаналари қамраб олиншига эътибор беришда. Кўни кеча Ўзбек Миллий академик театрида навбатдаги кўрик-танловнинг якуний босқичи бўлиб ўтди. Биринчи ўринга А.Навоий номидаги Ўзбек давлат академик катта театри қошидаги «Офарин» замонавий ракс ансамбли рақосаси Зарина Фаттоева лойиқ деб топилди. 2-ўрин Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ракс ансамбли вакили Заҳро Шамсимонова, 3-ўрин эса Ўзбекистон республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбекистон» ашула ва ракс ансамблидан Каромат Фахриддинова, Қоракалпоғистон республикасида Роза Ражабова, Сирдарё вилоятидан Феруза Мустоеваларга насиб этди.

ОТНИ ҚАМЧИЛАНГ, ТЕАТРШУНОСЛАР!

Миллий академик драма театри муҳлислар эътиборига улуг немис драматурги Фридрих Шиллернинг «Макр ва муҳаббат» номли фожевий асарини ҳавола этди. Хўш, 200 йил бурун узоқ Германияда яратилган асар нимаси билан бугун миллий театримиз ижодкорларини ўзига жалб этди? Аввало, чин муҳаббат, чуқур инсоний хис-туйғулар, севги-садоқат ҳаммиша тантанга қилади. Қолаверса, бу катта драматик асар доимо устоз санъаткорлар ва ёш актёрлар учун маҳорат мактаби бўлиб келган. «Макр ва муҳаббат» спектаклининг яратилишида таниқли режиссёр ва актёр, Ўзбекистон халқ артисти Турғун Азизовнинг меҳнати катта. Режиссёр, истеъдодли рассом, Ўзбекистон санъат арбоби Бахтиёр Тўраев билан биргаликда асарнинг налаштирилган Н.Қодировнинг «Уч кунлик дунё», таниқли шоир ва драматург Шукрулло қаламига мансуб «Ҳасрат боғи» асарларига ҳам чуқур ёндашиб, театр ижодкорларининг изланишлари, ютуқлари, камчиликлари тўғрисида матбуотда ўз фикр-мулоҳазаларини билдириди. Пойтахтимизда 10 та профессионал давлат театрлари фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг ҳар бири шу йилнинг ўзида иккита-учтадан янги саҳна асарларини тошкентликларга намойиш этиб, хорижий давлатларда ижодий сафарда бўлиб қайтидилар. Агар театршунос олимларимиз ушбу театрлар фаолиятига бир назар солиб, уларнинг ижодига ҳолисона баҳо берсалар, нур устига нур бўлар эди. А.РАХИМОВ, «Ўзбектеатр» бирлашмаси, ахборот бўлими бошлиғи

Дэтироф СЕРЖОННИНГ СОВРИНИ

Молдованинг Балц шаҳрида эстрада кўшиқлари ёш ижрочиларининг «Хрустальный аист» («Билур турна») халқаро фестивал — танлови якунланди. Юртимизнинг иқтидорли ёшларидан яна бири халқаро майдонда муваффақият қозонди. Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Санъат институтининг 2-курс талабаси Сержон Жаҳонхетов эстрада кўшиқлари ёш ижрочиларининг Молдова республикаси Балц шаҳрида уюштирилган халқаро фестивал-танловининг иккинчи мумофоти ва дипломига сазовор бўлди. Шуниси қувонарлик, фестивал-танловда Сержоннинг устози, Ўзбекистон халқ артисти Мансур Тошматов жюри аъзоси сифатида қатнашди. Таниқли санъаткор шоғирди ҳақида қуйидагиларни гапириб берди: — Бу халқаро танлов Молдова мамлакатидан биринчи марта ташкил этилди. Иштирокчилар орасида Россия, Руминия, Болгария, Литва, Грузия ва бошқа давлатлардан истеъдодли ёшлар кўп бўлди. Молдованинг машҳур хонандаси Олга Чулак раислик қилган ҳайъат таниқли музикашунослар ва маданият арбобларидан ташкил топилди. Шундай нуфузли, масъулиятли даврда ўз маҳоратини намойиш этиш ҳам ўзига хос шараф эди. Мурабий сифатида Сержон хорижда Ўзбекистон номидан муваффақиятли иштирок эта олганидан чек-

сиз хурсандман. У миллий эстрадаимизнинг асосчиси ва ёрқин юлдузи Ботир Зокировнинг машҳур «Лайли» ва «Умид» кўшигини ўзига хос, жозибадор овозда ижро этиб, эътиборини қаратди. Ботир Зокировнинг, унинг ўлмас, сеҳрли кўшиқларини азалдан яхши билган чет эллик санъаткорлар ҳатто унинг қўлини олиб, самимиий табриқлашди. Сержонни мен 2003 йили Навоий вилоятининг Учқудуқ шаҳрида анъанавий республика кўшиқ байрами кунлари учратганман. Ушандан бери устоз-шоғирд бўлиб қолганман. У ҳозир Санъат институти мусикали драма ва комедия актёрлиги бўлимининг 2-курсиди ўқийди. 2005 йилнинг июнида ёш эстрадачиларнинг Украинада, октябр ойида эса Москвада ўтган халқаро кўрик-танловда иштирок этиб, иккала нуфузли ижодий беллашува ҳам иккинчи ўрин билан тақдирланган. Сержон айна кунларда М.Қорьёкубов номидаги бадий ва академик жамоалар дирекциясининг Б.Зокиров номидаги эстрада оркестрида хонанда сифатида ҳам фаолият кўрсатмоқда. Миллий кадриятларга, устозлар анъанаси ва тажрибаларига муҳаббат билан ёндашуви бонс бу ёш хонанданинг келгусида янги ижодий зафарларга эришишига астойдил ишонаман. Ю.АВЛАКУЛОВ

Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимида

АДИБ ХОТИРАСИ

Халқимизнинг улуг фарзанди, эрк ва озодлик кўйисига Абдулхамид Сулаймон ўғли Чўпон туғилган кунга 109 йил тўлди. Шу муносабат билан шoir таваллуд тоғлан Андижон шаҳридаги Чўпон номи боғда кўп сонли адабий муҳлислари, олим ва ижодкорлар, жамоатчилик вакиллари иштирокида катта хотира тадбири бўлиб ўтди. Тадбир шоирнинг рамазий қабрини зиёрат қилиш, унинг ҳайкали пойига гулдасталар қўйиш ва Чўпон музейи экспонатлари билан танишишдан бошланди. Анжуманини Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низом очиб, улуг шоирнинг ижод сабақлари хусусида фикр юритди. Вилоят ҳокимлигининг котибият мудири Абдуваҳоб Нуриатов, Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими рақбари шоира Хуршида, чўпоншунос олим Дилмурод Қурбонова ва бошқалар адиб адабий меросининг бугунги кундаги аҳамияти ва бу серкира-ижод дурдоналаридан минг-минглаб шoir муҳлислари, бутун халқимизнинг баҳрамандлигига ҳақида сўзландилар. Қобил Мирзо, Замира Рўзиева, Намиддин Икром, Нозим Расул, наманганлик шоирлар Мухаммад Мирзо, Жамолдин Муслим ва бошқалар Чўпонга бағишланган шеърларидан ўқидилар. Хотира анжуманида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Турсунбой Париев, хушовоз хонандлар Толибжон Зокиров ва Обиджон Раҳмоновлар ижросида Чўпон шеърлари билан айтиладиган кўшиқлар янгради. Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими, шунингдек Андижон давлат университетининг ҳамкорлигида таъкидланган шoir ва драматург Хошимжон Раҳмонов ҳамда истеъдодли шoir ва олим Боқир (Омонул-ла Валихон) хотирасига бағишланган адабий тадбирлар ҳам бўлиб ўтди.

Амир Темуэр тарқок ва урушларда хонавайрон бўлган Мовароуннахр ва Хуросонни мўғуллар истибодидан озод қилиб, ягона мустақкам давлат барпо этган...

хорижий мамлакатларда 300 минг километрдан кўпроқ масофани автомобилда босиб ўтиб, жаҳон цивилизациясига муносиб хисса қўшган Аҳмад ал-Фарғоний, Абу Наср Форобий, Абу Райҳон Бируний, Абу Али ибн Сино, Алишер Навоий, Заҳриддин Муҳаммад Бобур, Бобораҳим Машраб, Зокиржон Фуқрат ва бошқа ўнлаб буюк аждодларимиз яшаб, ижод қилган ва вафот этган жойларда бўлди...

Тиниб-тинчимас Зокиржон Машраб босчилигидаги илмий экспедиция бундан аввалги сафари чоғида Хиротдан 20-22 чакирим наридаги дашти Деҳқонларнинг "Шаҳзода Қосим" қабристонидан афғонистонлик тарихшунос олим Мавлоно Анбарий ёрдамида Мавлоно Лутфий дафн этилган қабрини излаб топилган муваффақ бўлди. Ушандаги буюк эрга янги макбара тиклаш истаги тугилганди. Ўзбекистонга кайта, бир йил давомида андижонлик Уста Йўлбарс ўз шогирдлари билан Бобур халқаро фон...

қўйган экан...

Ўзбекистондан эзгу ният ила келингани тезда овоза бўлди. Бунга, аввало, ҳамкасб-журналистларимиз сабабчи. Хирот вилоятининг волийи Саид Хўсайн Анварий Зокиржон Машрабони қабул қилгани, у ерда бўлган машарат дарҳол афғон матбуотида, радио-телевидениесида батафсил ёритилди. Саид Хўсайн Анварий бундай сафар икки мамлакат ўртасидаги алоқалар ривожига, албатта, ўзининг ижобий таъсирини кўрсатади, деб таъкидлади. Шундан сўнг биз юк ортилган машиналар билан Нангобод қишлоғига йўл олдик. Очиғи, ҳамроҳларимиз, ҳатто Шодижон улуси хокими Шарифий Зиёвуддин ҳам Лутфий қабристонига йўл кўрсата олмади. Яна Зокиржон ака йўл бошлади. Шу кунийк Нангободнинг оқсоқоллари билан учрашиб сафар мақсоди айтилди.

Оқсоқоллар бундан хурсандчилигини яшириб ўтирмадилар. Узоқ йиллик уруш, таҳлика, қашшоқликдан тинкаси қуриган, руҳи чўккан одамлар кўзида қувонч унларини пайдо бўлди.

Экспедиция таркибида андижонлик уста Қосим Мавлонов бор эди. Қурилиш ишларини ташкил этиш унинг зиммасига юлганган.

— Лекин бизга битта ёрдамчи дуррадгор, битта сангартош уста, ва 10-12 нафар ишчилар керак, — деди Зокиржон ака. Эртасига эрталаб Хиротдан Дашти Деҳқонорға кўчдик. Юқарни тушириб, бир қўй сўйилди. Одатга кўра, уни камбағалларга улашилди. Мавлоно Лутфий руҳига қурбон ўқилиб, дуои фотиҳалар қилинди. Шундан сўнг 15 кун давомида изсиз йўқолиб кетаёзган қабр устида ўймакорлик услубида нақшкор шийпон қад ростлади. Эски қабр ўрни ҳам бир миллиметргача ўлчаб, жойи белгиланган эди. Яна ўша жойга иккинчи мрамартош қўйилди. Уларнинг бири—сатҳ тоши, иккинчиси сағана тошидир. Ҳар иккисига сангартошлар гўзал нақшлар ўйланган. Сағана тошига: "Бу оромгоҳ пок Оллоҳ лутфиди дарёсининг фаввоси, ирфонга элтүвчи гўзал иқлимийнинг султони ҳазрати Лутфий Хиривийниқидир" деган сўзлар ёзилган.

Қурилиш ишлари ақинлашган кунни Мавлоно Лутфийнинг янги макбараси улуг зиёратгоҳга айланиб кетди. Бу ерга Хиротдан Шодижон улусининг волийиси ва унинг ўринбосарлари, қўмондонлар, олимлар, илм-фан ва маънавият арбоблари, атроф қишлоқларнинг оқсоқоллари — 250 чоғли одам йиғилди. Темурийлар тарихининг билимдон олим Мавлоно Анбарий амалга оширилган ободончилик ишлари учун аввало Ўзбекистон халқига, Ўзбекистон ҳукумати мионатдорлик билдирди. Лутфий ҳазратлари, деди олим, асрлар оша ҳам инсониятга эзгулик, иттифоқлик, тинч-тотувлик йўлида хизмат қилаётганлар.

— Лутфий зиёратгоҳи бу жафоқаш афғон замини осмонига ибрат нурини таратгандек бўлди, — деди оқсоқоллар кенгаши раиси Ҳожи Фулом Саидхон. — Қабларимиздаги азобли туйғуллар ўрнини эзгу тилаклар эгаллади. Бу улуг дароғчи биз кўз қорачиғидек авайлаб-асраймиз.

Ҳа, Афғонистон, бу мамлакат халқи узок йиллардан буюн оромсиздир. Мавлоно Лутфий макбарасининг Деҳқонор дашти қумликлари ўртасида савлат тўжи марғур туриши эса, ҳаётнинг бардавонлиги, пок инсоний туйғулларнинг абадийлигидан сўйлаётгандек эди.

О. МУҲАММАДЖОНОВ

АВЛОДЛАР ЭҲТИРОМИ

тўрқий тил — ўзбек тили имкониётлари, гўзаллиги ва бойлиги XV аср аввалидаёқ исбот қилган, бу билан она тилимиз сақланиб, ривожланиб келишига улкан хисса қўшган буюк аллома бўлган дейиш ҳар қандай муболагадан холидир. Ҳатто Навоий хазратлари ҳам "Мавлоно Лутфий ўз замонасининг маллик ул-қаломни эрди", деган эди.

Биз бугун Мавлоно Лутфий ижодининг юксаклиги ҳақида сўз юритмоқчи эмасмиз. Зеро, ул буюк зот қаламига "Малик ул-қалом" калимасидан ошириб баҳо ҳам бериб бўлмас. Гап Лутфий хазратларининг авлодлар учун қилган хизматининг бардавонлиги хусусидадир.

Аслида Лутфий хазратлари ана шундай мартабага эришган инсон эдилар. Оллоҳга шукрлар бўлсинки, Ўзбекистон мустақилликка эришди. Кўп, жуда кўп кадриятлар қатори тилимиз асосчилардан бири, унинг ривожига улкан хисса қўшган Мавлоно Лутфий ҳам унинг неъматларидан бебахра қолмадилар. Асрлар эса тарих ҳақиқатларининг устулари яна қад ростлади. Буюк аждодларимиз, жулмалдан Мавлоно Лутфий хотирасига эътиборни янада кучайтириш ҳамда уларнинг Ўзбекистондан ташқарида дафн этилган жойларини ободонлаштириш тўғрисида эзгу ташаббус билан чиққан инсон — Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов эди. Иккинчи чакирки Олий Мажлисининг XI сессиясида бу ҳақда гапириб, уларнинг макбараларини қайта қуриш ва ободонлаштириш авлодлар — бизнинг бурчимиз, деган эдилар. Шунга биноан, Бобур халқаро Фонди навбатдаги илмий экспедицияга қабри қайтди. Бу галги йўл — Афғонистон томон — Мавлоно Лутфий қабр-макбараларини тиклаш учун эди.

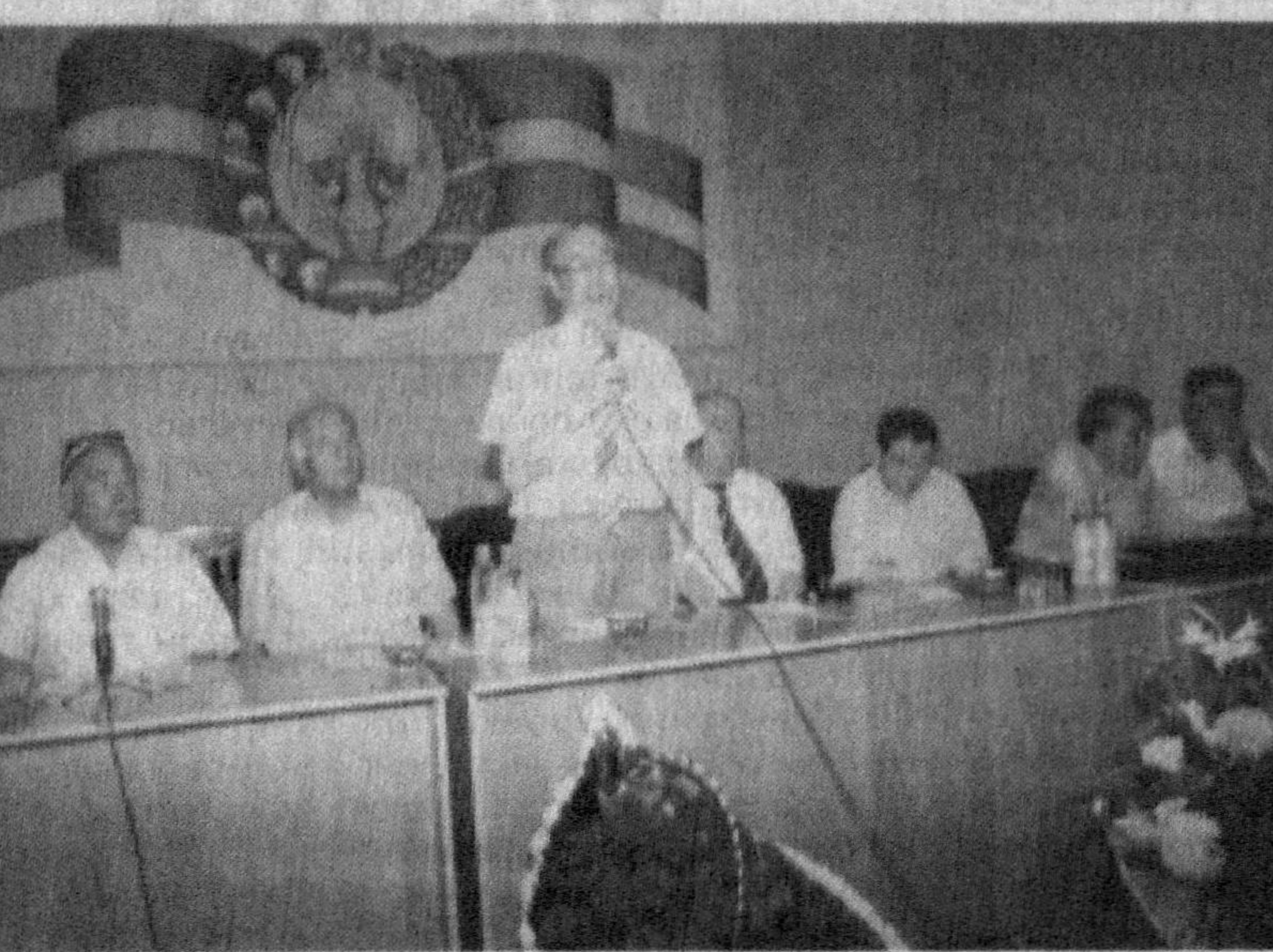
Президентимиз томонидан халқимиз маънавий-маданий меросини ўрганиш, миллий-диний қадриятларимизни тиклаш ишлари давлат сиёсати даражасига кўтарилди, мажзур йўналишдаги вазифаларни бажаришга давлат ва нодавлат ташкилотлари жалб этилган Бобур халқаро фонди ҳам, том маънода, мустақиллик яратган шариотлар, Юрбошимизнинг буюк тарихимизни холисона ўрганишга, ўтмиш аждодларимизнинг бебаҳо маънавий меросини тўплаш ва оммалаштиришга қаратилган ватанпарварлик гўясига жавобан 1992 йилдан буюн фаолият кўрсатиб келмоқда.

Фонд томонидан ташкил этилган халқаро илмий экспедиция ўтмиш аждодларимиз изидан йиғирмадан ортиқ

ди буюртмасига ва лойиҳага асосан ёғоч ўймакорлик ишларини бажарди. Ниҳоят, май ойининг дастлабки кунлари макбара анжомлари ортилган КамАЗ ва экспедиция аъзолари яна Хиротга йўл олди. Нуротадан эса Фозгон мрамаридан тайёрланган сағана тошлари ортилган эди. Биз шу йил 9 май куни Сорхетобод—Турғунди чегара постидан ўтиб Афғонистон тупроғига қадам қўйдик. Хирот Афғонистоннинг Шимолий-Гарбий ўлкаларидан бири. У ўзининг бай ва қадимий тарихи билан инсоният тарихига улкан хисса қўшган йирик илмий-маърифий марказлардан биридир. Бизгача ун ўрт—ун икки аср муқаддам қурилган қалъа, мадраса ва сув иншоотлари етиб келган. Лекин том маънода Хиротнинг ривож топиши Темурийлар салтанати даврига тўғри келади. Амир Темуэрнинг тўртинчи ўли Шохруҳмирозо, кейинроқ temuрийзода Хўсайн Бойқаро даврида кўлаб илм ва маърифат марказлари, мадраса ва шифохоналар, йўллар, кўприklar, улкан сарой ва миноралар қурилди. Мовароуннахр ва Хуросондан илм ҳамда ижод аҳли Хиротга келиб паноҳ топдилар. Буюк алломалар, пири қомиллар Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Мавлоно Лутфий, Камоллидин Бехзод каби ижоди абадиятга муҳрлангучи сўз ва санъат даҳолари етишиб чикди ба ерда. Ўз даврида уларнинг қабр-макбаралари ҳам балки ўша улуглиққа муносиб бўлгандир. Аммо бугунга келиб уларнинг девяри барчаси ачинарли холатда эди. Камоллидин Бехзоднинг Хирот четидаги қабристонда макбара тоши қолган, холос. Ҳам шох, ҳам туркийда девон тузган Султон Хўсайн Бойқаронинг маҳобатли гўмбаз остига қурилган макбарасида эса, пойдеворини учра тасис. Мавлоно Лутфий қабрларини бир савобталаб лойсувоқ қилиб

МЕҲР ҚОЛУР, МУҲАББАТ ҚОЛУР...

Зангиота тумани марказий кутубхонасида "Турон" илмий-универсал кутубхонаси, Зангиота тумани ҳокимлиги "Маънавият" ва маърифат" маркази ва марказлашган кутубхоналар тизими ҳамкорлигида Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шoirи Эркин Воҳидов билан учрашув бўлиб ўтди.

Учрашувни очган филология фанлари доктори, профессор Наим Каримов Эркин Воҳидовнинг замонавий ўзбек адабиётидаги ўрни, ўзбек шеърлигига қўшаётган улкан хиссаси ҳақида гапирди. "Унинг шеърлари, достонлари, газаллари, — дейди Н.Каримов, — халқимизни ёру келажакда ишонч руҳида тарбиялайдиган юксак маънавий омил бўлиб хиз-

Шавкат ҚУЛИБОВ

Аносаго

"Ўзбекистон адабиёти ва санъати"да чоп этилган аксарият мақолалар кишини фикрлаш ва мушоҳада юритишга ундайди. Менинг назаримда, ана шу хусусият бугун матбуотимизда айниқса камбўдир. Газетанинг 26 май сонидида чоп этилган "Вактимиз беҳад қўпми?" мақоласи шу жиҳатдан менга айниқса манзур бўлди. Муаллиф кўпчиликини ўйлангандек мавзунини тилга олибди. Мақола-ни ўқиб ўйлиниб қолдим: баъзан биз ёшлар турли сабаблар билан уюштирилган йиғинларимизда маънавий қамолотимиз учун бир чакалиқ фойда-зарари йўқ масалалар юзасидан баҳс юритиб таллашиб-тортишамиз. Ҳар биримиз ўзимизнинг ҳақ эканлигини исботлашга ҳаракат қиламиз. Ҳолбуки, бу пайтда деҳқон ер ағдараётган, чорвадор қўй

боқаетган, фазогир коинот силларини ўрганаётган бўлади. Баъзан шаҳарлараро қатновчи автобусларда радио тўлкинларидаги соатлаб алжирашларни эшитишингизга тўғри келади. Турли-тўрли одам ўртаниб кетади. Ахир қайси хонанда кимга турмуш-

заси бўлиши ҳаво телефонларида кетаётган ортиқча харажати ким ҳисоблайди. Буларнинг ҳаммасига бир йўла эссиз деймиз. Майда одамларнинг бақча-қилиқларини улардан ҳам майдалашиб муҳожима қилиб ўтиргунча "ёзда бўлса ҳам қишининг гамини еганимиз", эртанги кун ташвишини қилганимиз яши эмасми? Ахир биз радио, ҳаво телефонлари каби тамаддун мўъжизаларини нимага хизмат қилдираймиз? Бу харажатларимиз "атомни ўтин ёқишга сарф этиш" билан баробар эмасми? Вактингиз ўзи-чи? Ахир у хамиса ганимат-ку! Ҳа, йўқ вақтингиз бориши ҳам бўлмағур нарсаларга сарф этиш инсон оёғига болганган тушов эмасми? Оёққагина эмас, онгта ҳам тушовдир.

Этибор НОРБЎТАЕВА, Олий адабиёт курси тингловчиси

ОЎҚДАГИ ТУШОВ

га чиққанию чиқмагани билан бизнинг нима ишимиз бор? Эссиз қимматли эфир вақти. Эссиз шунақа маза-бемаза алжирашларни эшитишга мажбур бўлаётган минг-минглаб одамларнинг қўлоқлари. Савиясиз суҳбатчилар билан валақлашиб ётган савиясиз тингловчилар-чи?! Улар қўлидаги тамаддун мўъжи-

заси бўлиши ҳаво телефонларида кетаётган ортиқча харажати ким ҳисоблайди. Буларнинг ҳаммасига бир йўла эссиз деймиз. Майда одамларнинг бақча-қилиқларини улардан ҳам майдалашиб муҳожима қилиб ўтиргунча "ёзда бўлса ҳам қишининг гамини еганимиз", эртанги кун ташвишини қилганимиз яши эмасми? Ахир биз радио, ҳаво телефонлари каби тамаддун мўъжизаларини нимага хизмат қилдираймиз? Бу харажатларимиз "атомни ўтин ёқишга сарф этиш" билан баробар эмасми? Вактингиз ўзи-чи? Ахир у хамиса ганимат-ку! Ҳа, йўқ вақтингиз бориши ҳам бўлмағур нарсаларга сарф этиш инсон оёғига болганган тушов эмасми? Оёққагина эмас, онгта ҳам тушовдир.

Маданий ҳаёт

Огаҳий номидаги Ҳоразм вилояти мусикали драма ва комедия театрида сахналаштирилган "Ҳушёрликка даъват" спектакли вилоят ёшлари диққатини тортмоқда. Терроризм иллатларига қарши курашга чакирувчи бу асар томошабинда она Ватанга меҳр-муҳаббат ва огоҳлик туйғулари тарбиялашга хизмат қилади. Асосий ролларни Ўзбекистон халқ артисти Ш.Рамазонова, О.Оллоберганова, Р.Каримова, О.Қўчқорова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артисти О.Бобоҷонов, К.Тожибоев, Ш.Шомуротовлар ижро этишмоқда.

ЎҚИТУВЧИ — ИЖОДКОР

Ўқитувчи-мураббийлик қадим замонлардан буюн эъзозланган келинаётган касб. Чунки у кечани ёки бугунни эмас, эртани ўйлаб меҳнат қилади. Жамиятнинг қандай ривожланиши, эртага қишилар ўртасида қандай маънавий-ахлоқий муносабатлар қарор топиши ўқитувчининг ўз касбига қандай ёндошишига боғлиқ. Фарзандларимизнинг шахс сифатида шаклланиш жараёни ҳам ўқитувчининг қўлида. Ота-оналар бежиз ўз болаларини моҳир устозлар, машҳур олимлар тарбиясига беришмаган. Макдониялик Искандарнинг устози Арасту бўлган экан. Арасту нафақат Фарб дунёси, балки Шарқ олами учун ҳам устоз саналган. Шунинг учун уни устози аввал (биринчи устоз) дея эъзозлашган. Арасту Искандарнинг босқинчилик сиёсатига қарши бўлган. Бобокалонимиз Абу Наср Форобийни эса олам аҳли муаллими соний (иккинчи муаллим) дея улуглайди. Бу бежиз эмас, албатта. Уларнинг мартабаси устозлик шарафиди. Бугун замон ўзгарди. Дунёда интернет эраси бошланди. Устоз-мураббийларнинг иши ҳам анчайин мураккаблашди. Бироқ техника қанчалик ривожланмасин, инсониятнинг йиллардан буюн асраб-авайлаб келаятган маънавий қадриятлар ўзгармайдими. Муҳаббат, меҳр, одамийлик, ор-номус, ғурур, Ватан севгииси, она тил ҳақи ҳодисалар — қуёш каби абадийдир. Ушбу мўътабар тушунчаларнинг посбони, энг аввало, ўқитувчилардир. Ўқитувчи, муаллим ҳамиша маънавият кўзгуси бўлиб келган. "Устознинг қимлигини айтсанг, мен сенинг қимлигингни айтаман", — деган гаплар халқ орасида маълум ва машҳур. Бу гапнинг маъноси тегаран. Зеро, ёмон қилмишли кишиларни бежиз шайтоннинг шогирди дейишмайди. Чунки, устознинг феъл-атворидаги заифлик, шумлик, худбинлик у тарбиялаган болага ҳам маълум даражада таъсир этади. Ўқитувчининг билимидаги қусур ҳам худди шундай. Бугуннинг ўқитувчиси зиммасидаги масъулият жуда катта. Маориф соҳасида кадрлар тайёрлаш миллий дастурини бажариш учун жонбозлик қўрсатаётган ўқитувчи-мураббийлар жамиятимизнинг фаол зиёилари саналади. Айни пайтда улар ўз ишларига ижодий ёндошишлари зарур. Зеро, ўқитувчиликнинг ўзи маълум маънода ижодкорликдир. Ҳар бир ўқувчининг табиати, феъл-атворида қараб муносабатда бўлиш, ўқувчининг қобилиятини аниқ-

КЕНГЛИКЛАРДА БЕМИСЛ ЗАВҚ БОР

Мирпўлат МИРЗО

СЕВГИ АФСОНАСИ
Олис, мўжаз кишлоқда
Яшар эди бир сулув.
Шўхлиги юракларда
Уйғотарди завқ-гулу.

Бу не қисмат, на аъмол —
Келтирди удумга шакл..
Лекин унинг қалбида
Туйғулар эди юксак!

Мурғак кўнгли ошuftа
Шаршаранинг сасига;
Рақсага тушиб кетарди,
Сойнинг чилдирмасига.

Азалдан кўнгли уфққа
Талпинган эди чоғи.
Қайтмади — йиғласа ҳам
Юрагида кишлоғи.

Баҳор ювган маҳаллар
Кўҳна тоғнинг губорин,
Коклиги тўзигтарди
Чўққилар кумуш қорин.

Гоҳ эртакка эврилар
Олдийгина шу ҳаёт.
Ким севги деб яшаса,
Дилида сўнмас баёт!

Куйдирди не-не қалбни
Ундаги шўхлик-нозал..
Лекин бир кун кишлоққа
Кириб келди дорбозлар.

Олди қизни бағрига
Ёт манзиллар, бегона..
Лекин унинг севгиси
Ҳамон элда афсона.

ВАРРАКЛАР

Илк баҳор еллари шарқираб оққан
серғалаён шаҳар кўчаларида —
кубобтар уфқининг алвон шафағи
лак-лак булутларни ёндирган дамлар
оёқлари ерга тегиб-тегмайин,
чарх уриб экинлар гирдибодда
варрак сотар болакайлар
бирам ботарим...

Шунда сулув юраги
Туйди оташ илк бора,
Фалакларга жар солди
Авжга чиқиб ноғора.

Ҳар ёқдан эл йиғилди,
Юлдузлар ёнди милт-милт..
Бунча хушқад ва энчыл
Булутга ёндош йиғит!

Лекин тўхтамайди автолар бир зум,
қайрилиб боқмайди бирон йўловчи.
Хайҳот, ҳеч кимсада уйғотмас тугён
митти қалбларнинг бу ажиб сурури!
Одамлар баҳорни унутганми ё!
Унутганми улар ўз болагини!

Термулар туриб ерда —
Сулув унга ошиқ-лол:
Бир самовий шуурдан
Титради дили алҳол!

Наҳот нигоҳларга илашмас осмон?
О, наҳот топишмас бу замин узра
туғённи соғинган бирорта юрак?

Юксакда ўқтам дорбоз
Янги ойдек турар нақ!
Гоҳ чақсадти хиром этар,
Гоҳ тек қотар муаллақ!

Суронли пойтахтнинг шохқўчасида
ёлғиз тикиламан кенгликлар сари.
Ва қалқиб кетади юрагим бирдан —
ҳов баланд бинолар,
томлар устида
юксалиб-юксалиб сузар бир варрак!
Худди ўз шахиддан сармаст лочиндек
қўқмайин тўш урар осмон қаърига!

Келтирмоқ қийин бунинг
Таърифини сўз ила —
Дорбоз йиғитнинг кўзи
Тўқнашди қиз кўзи-ла.

Менинг лоқайд, забун,
ерларчин руҳим
ўша варрак қадар юксалар бир он:
бир зум тубандаги ҳасрат-ғамларни
кузатаман ўша кенгликдан туриб.
О, ўхшар ердаги одамлар бирам

Ё раб! Бир зум туташди
Икки масъум дил оқи.
Ва юраклар тубида
Учқун ёнди илоҳий.

Шу дамлар эмраниб, тўлиб зорларга,
Мен ҳасад қиламан дўсти борларга!

Не-не суқсур йиғитлар
Урса ҳам оҳлар бисёр,
Қиз кетди дорбоз билан,
Бўлиб унга суюқ ёр.

Муҳаббатнинг шарҳи мингта сир

Ватан дедим — қаддим кўкка тенглашди,
Сўзимни эшитиб баҳор эрғашди,
Гуллаган бодомзор мена эгашди,
Сеҳрлдан ўзим лол —
севарман, Ватан.

Қаҳнатқич туларда эртақ тўқидим,
Баҳор бўлиб келинг,
баҳор, севгилим.

Гулмасан, музлардан қизғонаман денг,
Дилмасан, ишқингда уйғонаман денг,
Хайратлардан дунё бўлиб кетсин кенг,
Баҳор бўлиб келинг,
баҳор, севгилим.

Кўкдан тушинг гўё илоҳий тилсим,
Сўҳбимни шамоллар эркалаб елсин,
Тангрим борагини рақиблар билсин,
Баҳор бўлиб келинг,
баҳор, севгилим.

Тизгинини тутқазмайди хаёлларим,
Сиз томонга кетаверар шундоқ байди..
Унда сиз ҳам кўзда ёшис йиғлайсиз жим,
Менсиз кунлар
кўнглингизни тополмайди.

У сулувнинг куюқ сочи дарпардадир,
Аммо истак кўзин сира ёполмайди.
Муҳаббатнинг шарҳи мингта ечимсиз сир,
Менсиз кунлар
кўнглингизни тополмайди.

Утар, секин ўтаверар кунлар базур,
Оёғига дард илашган чополмайди.
Овунай деб ичлаган жом шунча талх, шўр,
Менсиз кунлар
кўнглингизни тополмайди.

Кимда гуноҳ... кимга узр... фойдаси йўқ,
Кулаб бўлди алақачон сайёд сайди.
Илтимас ҳам совуққотган юракни чўғ,
Менсиз кунлар
кўнглингизни тополмайди.

Аразингиз мунча узоқ чўзилди, ёр,
Айрилиқда юрак бағрим эзилди, ёр,
Кўш тугди шайбат талаб ағёрларингиз,
Дунёнинг тош тарозиси бузилди, ёр.

Ошиқ учқун тутиб турган сичи — шўқдир
Дилга пўташ, жонга пўташ бир қўшқидир,
Биз айрилиқ. Бу не фожие демасдан бир,
Қошингизга қандоқ ўсма чизилди, ёр.

Торайгандек бўлди гўё кенг оламлар,
Кўнглингиз оламдаси бор аламдир,
Кўз айрилиқ. Бу не фожие демасдан бир,
Оқ қозога ёнар сўзлар тизилди, ёр.

Ёнар сўзлар етиб борса, ёнасизми,
Ё ҳалиям кўнглингиздан тонасизми,
Бир гуноҳсиз таваба қилса, қонасизми,
Истагингиз сабаблардан сезилди, ёр.

Муз кўлган бойчечак янглиг йўқ эдим,
Ғийбат милтиқлари отди, ўқ едим,
Аразингиз бунча узоқ чўзилди, ёр...

Эвномла

1983 йилнинг ноябр ойлари эди. «Укитувчи» нашриётида ишлаш бошлаганимга бир hafta бўлар-бўлмас бўлим бошлиғимиз Азизқўжа ака «Ука, эртага пахтага кетасиз. Тайёргарлик кўринг!» — деб қолдилар. Ишхонада қолган ёшлар билан бирга Пискент туманига жўнаб кетдик. Хаво очик бўлса-да, кўзинг изгириш шамолли эсиб тургани боис иссиқроқ кийиниб олгандик. Шаҳардан келган ҳашарчилар хонадонларга тақсимланди.

— Назар, сизларда битта кроват бўш, шекилли. Шу ўқамиз сизлар билан тура қолсин. — деди ўзини пахта штабининг бошлиғи деб таништирган киши.

— Майли. Гап жўқ, — деди у. Оқ-сарикдан келган, ўрта буй, қалин сочларини бармоқлари билан тез-тез тарайверадиган, бу йиғит ўзини Назар Шўкур деб таништирди. Тош кўча бўйлаб бир оз юргач, пахтақамина уи олди-га келиб тўхтадик ва чоғроқгина ховлига кирдик. Чап томонда хўрага ўшшган уй бўлиб, қароватда бир йиғит чўзилиб ётарди.

— Маман, тур ўрнингдан. Мана сенга жўра олиб келдим. — Журани пишириб ейманми, овқатдан гапиринг. Хойнаҳой, яна шўрвадир-да. Тўғриси айтаверинг.

— Йўқ, мошхўрде. Сен яхши кўрадиган овқат. — Э... Бу ошпазларни... — Маман шундай деб биз томонга ўғирилди ва менга қараб хайрон бўлиб қолди.

— Ха, нега бақраясан? Айтдим-ку сенга, жўра олиб келдим деб. — Буни қаранг-а. Мен алдаяпсиз деб ўйлабман. Олиб келган жўрангиз жуда пўрим-ку! Қалайсан, жўра!

У кулиб ўрнидан турди-да худди эски кадрдонлардек сўраша кетди. Шундай қилиб Назар Шўкур ва Мамаражаб билан бир хонада тура бошладик. Мамаражаб билан тезда чиқишиб кетдик. Бунга сабаб иккаламининг ёшимиз деярли тенг бўлиб, бир кунда тутилган эканмиш. Мен ҳам уни Маман деб аташ бошладим. У бундан хафа бўлмасди. Гоҳо кулиб «Маманбийман» деб кўярди. Мамаражаб бир оз содда, лекин анча сержаҳл эди. Бир зумда Назар Шўкур билан тортишиб қолар, фикри хато бўлса ҳам, орқага чекинмасди. Назар ака табиатан анча босиқ бўлса-да гоҳо у ҳам чегарадан чиқиб кетарди. Шунда мен сўхбат мавзунини шахматга тортардим. Мамаражаб Назар Шўкурнинг жигита тегизи мақсадида мен томонга ўтиб оларди.

—Вой, бовирларим-ей, яна иккига бирми? — дерди Назар ака кулиб. Назар Шўкур ярим кечагача шўр ёзар, ёзганларини қайта-қайта тузатишдан эринмас ва бизларга ҳам ўқиб берарди. Мамаражаб эса Назар аканинг шўрларини эшитиб фикрини айтар, мен ҳам жим ўтирмасдим.

Назар Шўкур бизнинг гапларимиздан хафа бўлмасди. Фикримизни инобатга олса, биз хурсанд бўлиб кетардик. Назар Шўкур ўша вақтда ёзган кўнглик шўрларини кейинчалик ўзининг «Кўнглик умр» номли китобига киритган бўлса, Мамаражабнинг шўрлари «Севгисиз фасл» номли китобидан ўрин олди.

Мамаражабнинг ҳар бир шўрида ички дард ҳамда тугён ҳукмон эди. Биз

СУНБУЛАНИНГ СУВЛАРИ КЎЗГҮ

Шавкат ТУРОБ

МАНЗАРА
Ойдин кеча, чароган кеча,
От дупури келар узоқдан.
Дилда не-не суронлар кечар
Типирчилар қушча туюқда.

КУЗГИ ПАЛЛАЛАР
Ястаниб ёттибди сарғайган далалар,
Эгатлар оралаб мезонлар учмоқда,
Кўнглига не келмас,
Ох, кузги паллалар —
Хаёлдай паршон хазонлар учмоқда.

Ойдин кеча — ширин бир оғуш,
От дупури — сеҳргар оҳанг.
Тузоғини узиб учан қуш —
Қанотида ота бошлар тонг...

Офтобинг тиғи-ю,
Тупроқнинг ҳовури
Сўнғисдай, қоришиб кетади... менимча:
Олтин кўз — малларанг от минган сувори
Ёки у юзига тўр тутган келинчак.

ТАЗАРУ
Кадҳудолар, «шафқат талаб»
гадолардан кўрқаман,
Этиқоҳу имонида
жудолардан кўрқаман.

Олтин кўз этикиби,
Қайгадир шошади,
Оёғи остида хазонлар чиртиради.
Пастакор бобом ҳам хирмонлар бошида —
Юзлари ёғурдир, дўпписи чамбарак.

Она замин кипригимда
томчи ёндай омонат —
«Омонатдир», деган нодон
нидолардан кўрқаман.

Мен кузи эркалаб, шўрима соламан,
... Ястаниб ёттибди, мен севган далалар.
Узмича бир сўзни такрорлаб қоламан:
Ох, кузги паллалар,
Ох, кузги паллалар!

Имонсиздан туғилади
хошлар ҳам аслабда.
Исонларга жабр айлаган
савдолардан кўрқаман.

Яна барглар сарғайди сариқ,
Ушамасан хаёлдай эзгу.
Яна қалбда сўнғисиз бир оғриқ —
Хазонрези бу, хазонрези!

Кўҳна замин айланарин,
шодлик бордир, ситам бор,
Беҳтиёр қилинган ул
хашотлардан кўрқаман.

Жилва қилар, кўнглига яқин,
Суйбуланинг сувлари кўзгу.
Юзлардаги сержизик ажсин —
Хазонрези бу, хазонрези!

Ох, адашди, адашди деб
яна таъна қилмангиз,
Шавкатини адо қилган
адолардан кўрқаман.

Ирсоний меҳр-муҳаббатга интилиш,
севги ва садоқат, фараҳбахш кунлар
умиди, соғинч ва хижрон азоби, висол
севинчи ва ҳаёт ташвишлари «Шахсу-

Домлий халқроқ

«Шахсувор туйғулар» ўшлик истеъдодли шоир Аъзам Раҳимнинг учинчи шўрийи мажмуаси. Бунгача унинг «Сабр чечаклари» (1995) ҳамда «Яндо карвони» (1999) номли тўпламлари чоп этилган. Янги китобидан жой олган шўрлариди шоир кўнглиг кўзгусида акс этган ҳаёт ҳодисалари, дунё муаммоларига ўзининг муносабатини ифодалайди. Айни пайтда, табиатнинг турфа рангларию манзараларидан қалб кечинмаларига уйғун қиёслар ахтариб топади. Жумладан, «Учоқдаги ташбеҳлар» шўрида шафақ ва тонгдаги гала-гала булутлар қўйилмаган бир қиёсларда жонлантирилади:

Тўпламдаги аксарият шўрлариди Аъзам Раҳим борлиқини образли идроклашга ва тасвирлашга интилади. Табиатдан олинган улгилар унинг шўрларига самимийлик, таъсирчанлик бахш этган. Жумладан, «Хитобга ярошук сўзлар ўрнида...» сатри билан бошланадиган шўрдан олинган кўйдаги парчада бунга гувоҳ бўлишингиз мумкин:

Осмоннинг мағриби алвон лозазор,
Машиқдан ёйилар бўри галаси.
Шом қоронгусида осмон мукаллар,
Сукунатни ёрар учоқ воласи.

Ирсоний меҳр-муҳаббатга интилиш,
севги ва садоқат, фараҳбахш кунлар
умиди, соғинч ва хижрон азоби, висол
севинчи ва ҳаёт ташвишлари «Шахсу-

узоқ йиллар деб бўлиб қолдик. Аммо тақдир экан 1990 йилга келиб иккаламаз нашриётни тарқ этдик. У дастлаб «Кино» журналида, кейинчалик Самарқанддаги нашриётда ишладим. 1991 йил Самарқандга иш билан бориб, уни излаб тополмадим. Котиба қизга «Тошкентдан дўстинг келибди, деб айтиб қўйинг», дедим. «Отингиз нима?» — деб сўради у. Мен эса бир оз ўйланиб жавоб бердим: «Маманнинг ахволлари қалай? Мен «Интурист»-даман...» Кечки пайт соат 19.00 лар чамаси хона эшиги тақиллаб қолди. Эшик олдида жимлайганича Мамаражаб турар эди. Кўчюклашиб кўришиб кетдик. Ахир икки йилдан бери кўришмаган эдик-да. Мамаражаб билан кўчага чиқдик. Меҳмонхона қаршисидидаги чиққанда субҳатни давом эттирдик. Назар Шўкурни эсладик.

ларга атаб кичикроқ пиеса ёзган эдим, Мамаражабдан кўриб беришни илтимос қилиб телефон қилдим. — Ало! Мен нашриётданман, — дедим нимагадир сал дудуқлашиб. — Хўш, менга нима? — Овоз анча нотаниш эди. — Менга Маман керак эди, — дедим сал асабийлашиб. — Уроқ, бу ер магазин эмас. Керакли нарсани топиб берадиган. Бу ер ишхона. Телефон жимиб қолди. Нима дейишни билмай хайрон қолдим. — Ха, нега жимиб қолдинг, хумпар? Танимадингми? — Э... сени қара-ю. Маслаҳатли иш бор эди. Бугунга вақтинг қанақа? — Вақтим борликча бор-ку, лекин биз муаллифларни тушликча чақирамиз. Сизларда бу одат йўқми? — деди у

«ШАМОЛЛАР ШИВИРЛАБ ДАРДИНИ АЙТАР...»

СУРАТДА: М.РАЖАБ ИЖДОКТОРЛАР ДАВРАСИДА (ЮКОРИДА ЧАГДАН УЧИНЧИ).

— Мана ўқиб кўр. Назар акага бағишлаган шўрим китобимда ҳам чиқди.

— Бир оғиз айтсанг бўлмасмиди? Бирга борар эдик. Аммо жуда саволи иш қилибсан. Эшитдим. — Ишинг кўп деб ўйловдим. Боришингни қаердан билай? — Бўпти. Бугун вақтинг қалай? — Келавер. Хар домигидек шу ерданман. Орадан бир соат ўтмай биз яна кўришидик. Маман нима учундир бесарамжон эди. — Юр, бирон жойда ўтирайлик, — деди у хол-ахвол сўрашиб бўлгач. — Ха, нима гап? Тинчликми? Мунча ховликмасанг? — Ҳаживларимни тўплаб китоб қилмоқчийдим. — Айтувдинг. — Шунини бир кўрсанг. Китоб қилиб чиқарсам деб ўйлагандим. — Жуда яхши. Қўлданми қани? — Пастда машинада қилиб кетибди. Иккаламинг кўчага чиқдик. Қўлбўзма машинада ёзилган бўлиб, асосан Маманнинг «Шарқ юлдузи»-да нашр этилган ҳаживларини эди. Орадан икки-уч ой ўтиб май ойлариди яна бир бор кўришидик. Бу бизнинг охириг учрашувимиз эканлигини кейин билдим. Ушанда Маманнинг кўзлари тубида яширин бир дард бор эди. У ҳаётдан ва ҳаётдан ҳеч қачон олимасди. Бировга ҳасад ҳам қилмасди. Чўнтағида пули бўлса сахийлиги тутиб, охириг сўмигача дўстларига сарфлаб юборарди. Тоғликларга хос жумардлик ҳамиса феъл-атворида намоян бўлиб турарди. У жуда қисқа умр кўрди. Лекин шу умри давомида қатор ҳаётий ҳажвий асарлар, равон шўрлар яратди, шўрийи китоблари нашр этилди. Мамаражаб бир шўрида шундай деган эди:

Булутлар бошингда йиғлайди,
Шамоллар шивирлаб дардини айтар.
Мен айтсам, дарднинг қим ҳам тинглайди,
Дардларим кўксимда қалашиб ётар!

— Бўпти. Бугун учрашайлик. Кечки пайт Маман билан учрашдик. Маманнинг кўзлари қизариб кетганди. — Нима бўлди, — дедим кўзига ишора қилиб. — Мени ҳам йўқлайдиганлар бор экан деб роса йиғладим. — Ола, бўкиб ичган бўлсанг керак. — Йўқ, ичинини ташладим. — Ярим соат бўлдимми? — Э... қуйсангчи. Кеча кўп ишлагандим. Етмаганига бошим ҳам сал оғриб турибди.

— Мана буни кўриб, фикрингни айтурсан. Маман писаннинг кўлбўзмасини ва рақлаб кўрар экан: — Яхшига ўхшайди. Кўриб чиқаман. Кейин фикрлашамиз.

Орадан бир ойлар ўтгач, Мухаммад Ражаб қўлбўзани иш столимга ташлаб

Хар қандай инсоннинг қалбида ўз дарди бўлади. У буни гоҳо пинҳон сақлайди, гоҳо ошкор этади. Мамаражабнинг ҳам ўзига яраша дарди бор эди. Бу дард оддий дард эмас эди. У халқ дарди билан умр кечирди.

Баҳром АКБАРОВ,
«Укитувчи» нашриёт муҳаррири

XX асрнинг 70-йилларида адабиётимизга бир гуруҳ янги, истеъдодли шоирлар кириб келди. Бу давр шеърятини юз йиллар мобайнида ис-канжада яшаган халқнинг мустақилликка эришиш орзулари, ҳаётий чуқурроқ аниқлаш, идрок этилган ҳаётий янги аҳвол ва оҳангларда бадиий акс эттиришга интилиш тенденциялари кучая борди. Бу борада Усмон Азим, Шавкат Раҳмон, Хуршид Даврон, Абдували Кутубиддин, Сирожиддин Саййид каби шоирлар жамиятда юз бераётган туб ўзгаришларда фаол муносабатда бўлишди. Бу шоирларнинг ҳар бири жамият ва ҳаёт ҳақидаги ҳақ сўзларни ўзига хос тарзда, гоҳ ҳадиқ, гоҳ ҳавотири, гоҳ шавқ билан ифодалади. Улар адабиётга дадил қадамлар билан кириб келиб, юксак талабларга жавоб бера оладиган поэтик асарлар яратди-лар. 70-йиллар шеърятини «бирор шоир йўқ, у олижаноблик, виждонийлик, эзулик, адолат ва ҳақиқат, яхшилик ва меҳр, ҳалоллик ва софлик туйғуларини қуймаган бўлиб. Айтиш керакки, шоирлар бу мавзуларда чинакам граждонлик туйғуларини йўришган, том маънода замонавий қимматга эга, яхши асарлар яратганлар» (О.Шарафиддинов).

Шеърятини бадиий тафаккур нурлари яққол жилва бериб турган шоир Шавкат Раҳмоннинг «Рангин лаҳзалар», «Гуллаётган тош», «Юрак кирралари» китоблари, «Сайланма» шеърлар тўплами ўзига хос янгилик бўлди. Шавкат Раҳмон шеърятда ўз ўзини, ўз ўзини топа олди. Шоир умумий халқлар тақдирини, бахт ва бахтсизлигини ифода этди; жаҳон шеърятини формал томонлардан, вазндан, бадиий тасвирий воситалардан, поэтик образлардан муваффақиятли фойдалана олди. Шавкат Раҳмон шеърятини, айниқса, метафорик образ тўрада, Шоир воқеликка ҳақиқат ва адолат кўзи билан қаради, у халқнинг фожиасига берад қўймади, халқ манфаати йўлида ҳар қандай курашга тайёр турганлиги ҳар бир образини яққол сезилди. «Шавкат шеърятда ҳаётий ҳама зиддиятларини, мураккабликларини ҳақоний ифодаш принципини олга сурган» (О.Шарафиддинов). П. Антоколский таъкидлаганидек: «Лирик поэзиянинг ҳаммаси биринчи

ВИЖДОН САДОСИ

шахс номидан сўзланади. Аммо бу биринчи шахс Пушкин ҳам эмас, Лермонтов ҳам эмас, ҳар бирининг ўз лирик қаҳрамони бор. Кўп ҳолларда лирик қаҳрамон бутун авлоднинг портретидир, бошқа ҳолларда эса ундан ҳам ортикроқ, кенгроқ, кўп маъналар қамраб олади. Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, лирик қаҳрамонда шоирнинг дунёқараши, кечинмаси, воқеликка муносабати ифодаланмайдиган деган хулоса чиқмаслиги керак. «Шеърда бевосита биринчи шахсда «мен» номидан гапирилганда ҳам, иккинчи шахс «сен» ҳақида сўз борганда ҳам, ҳатто кичик воқеа асосига қурилиб бирор шахс ҳақида ҳикоя қилувчи шеърда ҳам шоирнинг фикр-кечинмалари бевосита ва бавосита берилди ҳамда едириб юборилди. Бусиз шеър яратилмайди. Шоир қалби, қони қўшилмаган шеър — шеър эмас. Шоир шеърда гўё ўзи асар ёзиб, ўзи ундаги қаҳрамонда ўйнаётган артистдир. Шунинг учун ҳам Гегел: «Шоир лирикада гўё бениҳоя кўп рол ўйнаши лозим бўлган актёрдир» — деб ёзганди. Шавкат Раҳмоннинг «Синов майдо-ни» шеърини кўплик шахс — миллат, халқ тилидан гапирлади. Шеърдаги лирик қаҳрамон — ўзбек халқи, ўзбек миллати. Унда йигирманчи асрнинг 80-йиллари охиридаги ўзбек халқиға порахўр деб босилган тамга, бу халқнинг беғуноҳ айбонликлари ҳақида фикр юритилади. Шоирнинг иштироб-ли ўй-кечинмалари, ҳис-туйғулари

қуйдаги мисраларда метафорик образларда намоён бўлди. **Начора... уйғониш... гафлат гафлат-да, зўр келса манглайга кифоя бир ўк. Минг афсус, шайхиз шундоқ давлатда жиноятлар кўпу жиноятчи йўк.** 80-йилларнинг ўрталаридан бошлаб собиқ шўролар мамлакатини ҳаётида туб ўзгаришлар юз берди. Қайта қуриш ва ошкоралик даврида мамлакатда реал аҳвол, социалистик жамият босиб ўтган йўл таҳлил этилди. Шоирнинг юқоридаги шеъри ва «Махфия-мафия» номли публицистик мақоласи ана шу мудҳиш воқеаларга

бағишланган бўлиб, халқ, миллат қалб садоларини ифода этди. Дунё шеърятинидаги энг янги ва ижобий жиҳатларини миллий шеърятимизга олиб кириш йўлида Шавкат Раҳмон атоқли испан шоири Ф.Г.Лорка шеърларидан иборат китобни рус тилидан ўзбекчага таржима қилиб, чоп эттирди. Ушбу китоб ҳақида Шавкат Раҳмон шундай фикр билдирди: «Дастлабки тажрибаларим «Сайланма» номи билан нашр этилгани мен учун нечоғли қувончли бўлганини айтмай қўяман. Аммо бу қувончининг умри кисса экан. Тез орада, ўйлаб қарасам, Лорканимас, Лорканинг таржимонларини таржима қилганим аёнлашди, Лорка шеърларининг асл кифоасини кўриш иштиёқида ёнавердим». Дастлаб, Гарсия Лорка шеърятини таржимон сифатида ёндашган Шавкат Раҳмон ўз шеърларида ҳам метафорик образдан мўҳим тасвирий восита сифатида фойдаланган, шу билан бирга, бу тасвирий воситага миллий колоритини олиб кирган. Бу икки шоир ҳаёти ва ижодиди муштараклик, уйғунлик жиҳатлари бўлиб, гўё бири иккинчисини тўлдириб келади. Иккала шоир ҳам ўзига хос ўткир шоирона нигоҳ эгалари эди. Улар дунёни, ҳаётни жуда но-зик ва оригинал поэтик образлар орқали идрок этардилар. Шавкат Раҳмон ижтимоий ҳаётда инсон етук онгли мавжудот эканигини, инсон эҳтиёжини, имкониятларини чексиз эканлигини таъкидлар экан, яна бир

Қалб ва қиёфа

мўҳим нарсани, яъни инсоннинг тубанлигини ҳам унутмайди. Кези келса, инсон бир-бирига дахшатли оқибатлар келтириши мумкин эканлигини таъкидлайди. Шоир мўҳит, давр адолатсизлик-лари натижасида инсон юрагини дағирлатган аламли иштиробларни рўй-рост кўрсатади. «Шеъринг нуктаи назаридан олиб қараганда, бизлар яшаётган даврни олдинги даврларнинг ҳеч бирига қиёслаб бўлмайди: ҳозир эътиқод қўядиган нарсанинг ўзи йўқ, афсуслар бўлсинки, эътиқоднинг ўзи халокатга юз тутган» (А.Генис). Шавкат Раҳмон ҳам ўз эътиқодига қаршилиқ қилмаган ҳолда, даврнинг фожиали қиёфасини шеъринида акс эттирди. Унинг қалбида кечган ҳис-туйғулар давр, замон, мўҳит таъсирида пайдо бўлган. Шунинг учун шоир туйғулари ва ижтимоий воқелик — булар иккаласи бир бўлиб ҳақиқий миллат, халқ дарди билан яшаётган шахс тимсолини келтириб чиқарди, унинг курашини намоён этди. Бу кураш ҳаммаша ҳам ошқора эмас, балки вазиятга қараб, қўпичча эса, пинҳона ифодаланган.

Шоир кўнглидаги исён, ғазаб, нафрат ва дардинг туйғулишига одамлардаги адолатсизликлар, лоқайдликлар, иккиюзламачиликлар сабаб бўлган. Юксак маънавий эгасигина ана шундай иллатларга қарши кураша олади. Шоирнинг лирик қаҳрамони ҳаётда ўз макебига эга, турли-туман иллатларга қарши муросасиз шахсдир.

Биз заминни меҳрига ўраб Олов чизик тортаганча тунга. Бурчимизни оқлаб тобора Яқинлашиб борамиз кунга.

Лирик қаҳрамоннинг кўзи зиёдан қамашиб, ўзи тун бўйи эзилса ҳам, у барибир кўзини очиб яшаш тарафдор. У «ҳар қандай оғриқда лаззат бор», дея билди. Шоирнинг ўзи ҳам шундай яшади. Ғам ва ташвиш билан ошно бўлди. Ғамнинг юртини севиб ижод қилди, лекин ҳеч қачон юзакни туйғулар билан шеър ўқимади. У шеърдан шеърға, китобдан китобга ўсиб борди. Шоир адабиётга илк шеърлариданоқ ўз кифоаси, ўз бадиий сўзи билан қириб келган эди.

Нигора МИРЗАЕВА, Жаҳон тиллари университети тадқиқотчиси

ТАСАВВУРНИ ЁРИТУВЧИ КИТОБ

Бундан 15 йил муқаддам тасавуф таълимоти тўғрисида маълумот олмакчи бўлган китобхон фақат орзу билангина чегараланар, агар у илм билан шуғулланаётган бўлса ва бунинг устига форс ёки араб тилларидан бироортасини билсагина бир илоҳини топиб давлат қўлсизлар фондларида сақланаётган айрим кўлэмаларни титқилаб қўришга эриша олар эди. Уша вақтлари тасавуф таълимоти у ёқда турсин, ҳатто муқаддас динимиз — ислом тўғрисида қиррил алифбосида тузулган бир китоб топиш амри маҳол эди. Тасавуф тадқиқотчи-лари ёки у ҳақда бирор фикр айтмоқчи истовчилар ис-тарафистамас рус тилидаги айрим манбаларгагина суянишга мажбур эдилар.

Мустақиллик илм-фаннинг барча соҳаларида, жумладан, тасавуф таълимоти тадқиқотлари масаласида ҳам ўзбек олимлари катта имкониятларини очиб берди. Утган қисқа давр мобайнида уларнинг саъй-ҳаракатлари асосида қиррил алифбосида ўзбек диний адабиёти яратилди ва тасавуф таълимоти манбалари захира-лари вужудга келтирилди.

Қуръон ва ҳадислар, қўплай йирик дин ва тасавуф алломалари асарларининг ўзбек тилига таржима қилиниши халқи-мизнинг бу соҳалардаги билимдонлигини оширишда мўҳим омили бўлиб хизмат қилди. Тасавуфга оид тасавуфлар бирмунча кенгайди. Охириги йиллари тасавуф назарисига оид ўзбек олимларининг салмоқли тадқиқотлари дунёга келди. Бу соҳадаги изланишлар ҳозир ҳам сусайган эмас, аксинча, диний-тасавуфий таълимотга доир манбаларни саралаш, улар ичидан халқимиз тарихи, анъаналарига хос маълумотларни тўплаш ва улар тўғрисида яхлит фикр-мулоҳазалар жаммуасини тақдим қилувчи асарлар яратишга интилиш изчил давом этмоқда.

Шу маънода, таниқли олим, профес-сор Ҳамидулла Болтабоев томонидан тузилган «Ислом тасавуфи манбалари» («Ўқитувчи», 2005) илмий-методик мажмуаси тасавуф назарисига ва тарихи билан қизиқувчилар учун айна мўҳтоб бўлди. Китобда тасавуф назарисига ва тарихига доир ўтмишда яратилган, мустақиллик даврида ўзбек тилига таржи-ма қилинган кўпгина манбалардан маълумотлар келтирилган. Бир қарашда, китоб тасавуфга алоқадор турли асар-лардан олинган парчаларни жамлаган оддий мажмуага ўқшади. Тузувчи Қуръон, ҳадисдан бошлаб тасавуф тариқатлари вақиллари бўлган қўплай ал-ломаларнинг билдирган фикрларини системали равишда жойлаштириб, асо-сий диққат-эътиборини уларнинг тасаву-ф, унинг тарихи, моҳияти тўғрисидаги қарашларини тўплашга интирган. Шу тўғрйлидир, китобни ўқитган киши тасавуфнинг асослари нимада, у қандай пайдо бўлди, моҳиятат нимага қаратил-ган, таълимот сифатида қандай шакл-ланди, назарий жиҳатдан қандай ривож-ланди, амалий қандай натижалар кел-тирди, маъмур ва бу таълимотда ёрқин уз қолдирган намоёндалар кимлар, улар тасавуфда нималарни кашф эт-дилар, тасавуф таълимотининг тари-қатлари бир-бирдан нимаси билан фарқланган ва қайси томонлама ўқша-ринг урф-одатлари, қоидалари қандай бўлган ва, ниҳоят, қандай одам суфий дейилган ва уларнинг жамиятда ўрни қанақа бўлган деган саволларга жавоб топа боради. Аслида тузувчининг мақ-сади ҳам шу. Ҳозир ислом ва тасавуф билан боғлиқ жуда кўп адабиётлар ўзбек тилида нашр этилган. Тасавуф таълимотини ўрганаётган киши бу ман-балар ичиде адабий кетиши ва мақсад-ий йўқотиб қўйиши мумкин. Чунки бу соҳада изланаётган тадқиқотчи дўч кел-ган ҳар бир манба унинг фикрлариға таъсир кўрсатар экан, ё нима биландир бойидади ёки инкор этади. Оқибатда, тадқиқотчи қарашлари фикшунослик, ҳадисшунослик, шажаралар, фалсафа, тарих, адабиёт, диншунослик каби со-ҳаларга бурилиб кетиши ҳеч гап эмас. Ушбу китоб эса, ўз мундарижаси ва ман-баларига кўра ана шу чалишининг ол-дини олади, тадқиқотчиға ушбу йўна-лишда тўғри йўл кўрсатиб туради.

Оқибатда айтиб ўтганимиздек, тузув-чи китобда даврийликка яхши аҳамият

берган. Бизга маълумки, тасавуф таъ-лимоти билан шуғулланаётган одам ав-вал унинг асосларини ахтарди. Барча тасавуфий асарларда бу таълимотнинг асоси Қуръон ва ҳадисларга боғлана-ди. Тузувчи китобда ана шу маълумот-лардан келиб чиқиб, тасавуфга доир асарлардаги таъкид ва иқтибослар асо-сида, аввало, Қуръон ва ҳадисдан пар-чалар келтиради. Ҳозир вақтида тасавуф намоёндалари Қуръон ва ҳадисдаги ана шу сўзларни ўз таълимотлари учун асос деб билиб, уларга нисбатан ўз та-лқинларини яратган эдилар. Шу боис тузувчининг бу иши жуда тўғри бўлган.

Тасавуф дини ру-ҳини ҳар икки дунёда мукамалликка эриштириш ва барча оламни яратган мукамалликка қўшиб бориши йўлидан боради. Тасавуф-да бундай қараш «Ваҳдат ул-вужуд» таълимоти, деб атал-ган. Ислом оламининг тур-ли ҳудудлариде аста-секин шаклланиб борган тасавуф таълимоти ўз асосларини ёки намоёндалари восита-сида турлича йўналиш ол-ган. «Ваҳдат ул-вужуд» тасаву-ф тариқатларининг барча-сида охириги мақсад бўлиб қолаверган, фақат руҳни ка-лполатган ва уни олам мукамал-лигиға қўшилиб кетар даражада тарби-ялаш қоидалари турлича бўлган. Тасаву-ф тариқатлари бир-бирларидан ана шу қоидалар, тартиблар билан фарқ-ланганлар.

Тасавуф тариқатларини ўрганаётган одам турли тариқатларда ушбу соҳа билан боғлиқ турли атамаларга дўч кела-ди. Бу атамалар айнан ўша тариқат кел-дан боғлиқ бўлган учун тариқатлар ўртасидаги муштаракликларини топиш табиий ҳолда қийинлашади ва бу ишда ўз-ўзидан қисқа эҳтиёж туғилади. Маж-муа айнан ана шу масалалар ҳам тадқи-қотчиға қулайлик яратди. Тасавуфда инсон руҳияти ва илоҳий олами, ило-хий даражалар турли тариқатларда тур-лича ифодаланган. Яна бир мураккаб-лик шундаки, тасавуф таълимоти ва гоғлари назарий тилда бошқача, бади-ий тилда бундан ҳам бошқачароқ тар-зда ифодаланган. Назарий тилдаги та-савуфий истилоҳларнинг ўзи рамзий характерга эга бўлишиға қарамай бади-ий тилдаги асарлар уларни янада ранг-баранг бўёқлар, рамз ва ўқшатишлар билан бойитдилар. Ушбу мураккаблик-ларнинг ич-ичига кириб бормоқ учун уларни жуда чуқур даражада таҳлил қилиш, чуқур қиёсий ўрганмиш талаб эти-лади. Шу жиҳатдан ҳам бу ранг-баранг-ликнинг бир китобда тўпламиши катта аҳамиятга эга.

Бундан ташқари, илк тасавуфий на-зарий ва амалий таълимотлар кейинги даврлардагиларидан фарқ қилганини ҳам айтиш жоиз. Кейинги давр тасаву-ф намоёндалари ўз фаолиятлари ва тариқатлари воситасида таълимот ва тартибнинг янада чуқурроқ кирралари-ни очиб борадилар. Тузувчи ана шунинг назарда тутиб, тўпламага Боқийд Бисто-вий, Ибн Сино, Имом Ғаззолий, Юсуф Ҳамданий, Ахмад Ясавий, Абдулоҳиқ Ғиждувоний, Нажиддин Кубро, Фари-диддин Атор, Жалолиддин Румий, Ба-ҳоуддин Нақшбанд, Хожа Ахрори Ва-лий, Алишер Навоий, Ҳусайн Воиз Ко-шфий, Фахриддин Али Сафий, Бобур, Суфий Оллоҳхўр, Бобороҳим Машира, Исҳоқ Бистонийни ҳақиқатда, улар қала-мига мансуб тасавуф тарихи ва назар-иясига доир асарларнинг энг мўҳим ўринларини киритади.

Хуллас, мажмуа тасавуф таълимоти ҳақида билим олмакчи бўлган, унинг тарихи ва назарий қарашлари тадрижи билан қизиққан китобхонлар учун жуда қўл келади. Бу китобда асосан Моваро-уннаҳр ва Хуросон суфийлик оқимлари, вақиллари ва уларнинг ижодларини на-муналарга диққат қаратилган. Шу саба-бли биз бу тўпламдан фақат минтақамиз-даги тасавуф тарихи ва назарисига би-лан эмас, балки унинг шу ҳудудларда яшовчи халқлар ҳаётида қандай макве тутгани тўғрисида ҳам муайян хулоса қарола олишимиз мумкин. Биз мўҳтарам профессор Х.Болтабоев ва ушбу мажму-ани шакллантиришда ўз таржималари билан хизмат қўрсатган барча олимла-римиз ижодларига барака тилаймиз.

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ, Фазлиддин РАВШАНОВ

«ЁД АЙЛАНГ БУ КАМТАРИН ЧУСТИЙНИ...»

Ғазалнавис шоир Чустий беназир инсонлардан эди. Камини раҳматли тоғамизнинг сўхталарида кўп бўлганман. Домланинг Гова қишлоғида ёғи дала-ҳовлиси бор эди. Бир кун у кишини зиёрат қил-гани бордим. Мени қўриб хурсанд бўлиб: — Кел, жиян, қўришаманмизга ҳам анча бўлиб қолибди, бу оламда нима гаплар? — дея мени ба-ғрига босди.

Мен ҳам: «Бу олам тинч бўлиб, дўстар саломат бўлса бас», дея жаҳон бердим. У киши мамнун ҳолда мийғида кўли-да, ҳозиржавоблик билан қуйида-ги сатрларни ўқиди:

Учарға фикру зикрингиз менинг икки қанотимдир, Кўришган пайтимиғизда чехрангиз янги ҳаётимдир... Ширин сўхталарингиз қом аро қанду наботимдир, Дилым андуги ячра меҳрингиз ноёб бисотимдир, Сўзингиз менга дурри бебаҳо, ҳуш келибсиз энди.

Чустий домла ҳаётда тақводор, очик чехра, ҳуш-қачқан, меҳмоннавоз, қариндош ва дўстларига оқибатли, ёмонликка ҳам яхшилик қайтарувчи ва ғийбатга иғводан йироқ киши эди. Фарзандлари отасига нисбатан ноҳақликлардан ғазабланиб, ғаним-лари ҳақида гапирганларида, уларни уришиб: «Би-ровини маломат қилманглар!», дер эди. Мен ўзла-рининг ҳам бирор марта бировини ёмонлаб гапир-ганларини билмайман.

Чустий домла 1904 йили Чуст шаҳрида таваллуд топган. Отаси Нуруллоҳхожа тўқувчилик билан машғул бўлиб, тирчилик йомшларидан холи кез-лариде гўзал ғазаллар битган, тахаллусли «Туробий» бўлган. Эш Чустийнинг кўлиға илк бор қалам тут-қазган ҳам ана шу киши эди.

1917 йили ойласи Чустдан Кўкчона қўйиб келгач, Набиқон ўқитини шу ердаги эски мактабда давом эттирди ва ғазаллари билан элга танила боради, шеърлари маҳаллий матбуот саҳифаларида чиқиб, хофизлар репертуарида урин ола бошлади. 1939 йили ҳазрат Алишер Навоий таваллудининг 500 йил-лигиға таъриқлар қўриш муносабати билан Чустий ва Чарий домлани Кўкчондан Тошкентга улуг шоир асарларини ўрганишға жалб қилиш учун чақирши-ади ва Чустий Тил ва адабиёт институтига адабий эмакдош этиб тайинланди. Шу йиллари шоирнинг «Кўзғол», «Шамшир», «Лолазор», «Ҳаёт завқи» ном-ли шеърий тўпламлари, «Даврон ота», «Қурбон Ума-ров», «Қўқор Турдиев» номли саҳна асарлари, «За-фарнома», «Кийликнома», «Тирки жаннатға кирган кам-пир», «Боғи Эрам» каби достонлари чоп этилади. Республика матбуоти ва радиосида қўплай ғазалла-

ри эълон қилиниб, таниқли хофизлар томонидан қўйлана бошлади.

Чустийнинг шухрат топа бораётгани баъзи сохта ижодкорларнинг ғашини келтиради. Ўйдоқдан айб топа олмагач, улар ўзлари тўқган турли иғво-у бўҳтонларини асос қилиб, уни 1946 йили Ёзувчи-лар уюшмасидан четлатишди, асарларини эълон қилдирмай қўйишди.

Бирок адолат устун келиб, домла уюшма аъзо-лигиға қайта тиклангач, рақиблари тагин иғво тар-қатиб, ўгли Музафархонни хатна қилдирганини диний маросим уюштирганикка йўйиб, уни яна уюш-мадан четлатдилар. Тагин матбуот эшикларини Чус-тий учун ёпилади. Аммо эл қалбидан жой олган шоир ғазаллари халқ орасида баралла янрайверди. Бу ҳақда унинг ўзи бир ғазалида шундай ёзган эди:

Ҳар кимни сийласа эли, у кам бўлармиди, Эл севманг азиру мукаррам бўлармиди... Чустий, элининг севки, сени сийлади элиг, Ҳар кимни сийласа эли, у кам бўлармиди.

50-йилларнинг бошида газеталарнинг бирида «Чус-тий «қошингдан», «кўзингдан» деб шеър ёзади-ю, аммо партия ва советлар шаъниға бирор мактовли сўз тополмайди», деган мазмундаги мақола эълон қилинган. Унга нисбатан таъқиқлар эса, 60-йиллар-нинг биринчи ярмиға қадар бўшашмаган. Бу йиллар мобайнида Чустий ҳам ижодини бир дам бўлса-да тўхтатмаган, қўплай ғазалду достонлар битиб, Саъдий, Хофиз, Хисрав Деҳлавий, Собир Термизий, Мирзо-да Ишқий, Мирзо Фолбӣ, Жаъфар Ифтихор, Парвин Эътисомий, Али Сардор Жаъфарий сингари шарк-нинг классик ва замонавий шоирлари асарларини ўзбек тилиға таржима қилган. Имонли, адолатли ки-шилар кўмиғида Чустий асарлари радио ва айрим га-зеталарда эълон қилина бошлади. «Ғазаллар», «Гул мавсуми» номли шеърий тўпламлари, таржималари чоп этилди. Мустақиллик шарофати билан ҳозирги кунгача шоирнинг бир неча девонлари нашрдан чиқ-ди, радио ва телевидение орқали Чустий ижодиға бағишланган махсус эшиттириш ва кўрсатувлар на-моиш этиб турилибди, видеofilm ҳамда ҳужжатли фильмлар яратилди. Айни пайтда шоир ҳақидаги хо-тиралар китоби нашрга тайёрланмоқда. Тошкентда кўча, мактаб, маҳалла, кутубхона, Бекобода кўча, Кўкчонда мактаб, Чустада кинотеатр, кўча, маҳалла, жа-моа ҳўжалиги Чустий номи билан аталган. Наман-ган, Кўкчон ва Чустдаги музейларда у кишининг ҳаёт ва ижодларини ёритиш учун алоҳида хоналар ажра-тилган. Таваллудларининг 90 йиллигиға бағишлаб

Ғазалнома

Тошкентда, Кўкчонда тадбирлар ўтказилди. 1994 йилнинг 19 августиде эса, Чустадаги шаҳар боғида атоқли шоирнинг бюсти ўрнатилди.

Чустий домланинг катта ўғли, шарқшу-нос олим Музафар-хон Ҳўжаев бизға қўй и дағиларни хикоя қилиб берган эди:

«Падари бузрукво-римиз 1983 йилнинг 12 августиде, шанба кўни вафот қилди-ди. Эртасига у киши-ни дафн қилаётганим-изда янги қазилган қабр атрофидаги оёқ ва ҳасса изларига кўзим тушди, булар кечагина отамиз қол-дирган излар эди. Кейин, суриштириб билсам, қа-зо қилмасларидан бир неча соат бурун бу жойни ўзла-ри танаб, атрофини айланиб чиққан эканлар.

Кекса журналист Қамариддин ака биз билан бир «дом»да яшайди. Ҳама киши бир кунни менга: «Отангиз бандаликни баҳо келтирмасдан бир-икки хафта олдин ҳузурларига кириб эдим, шошиб нима-ларнидир ёзаётган эдилар, назаримда шеър эмас, балки каттароқ насрий нарса эди. Бисотларини ах-тариб кўринг-чи?», деди. Мен отамизнинг кўлэм-ларини бирма-бир кўздан кечириб, бир катта даф-тарға араб алифбосида ёзилган насрий матни топ-дим, унга «Ўтмиш хотиралари» деб сарлавға қўйил-ган эди, ундан ташқари яна икки шеърий васиятла-рини топдим. Кейин кўлэмаларни орасидиға бир кичик шеър диққатимни тортиди, чунки унинг машин-каланан матни четиде араб алифбосида битилган яна бир шеър бўлиб, унга «Ўқинлар» деб сарлавға қўйилган эди. Мана ўша тўрт қатор шеър:

Нуриллоҳхожа ўғли эрди бу, исми Набиҳожа, Кичиклардан кичик қолдирди дустларға асар Чустий, У дунёдан хабар, саксон йил ўтди, келмагач, охир, Бу дунёдан у дунёга олиб кетди хабар Чустий.

Шеър остида эса «1983, август...» деган тарих ёзилган эди. Буларнинг барчаси «Кўнгли тилиға» номли девонларига кирди...».

Куйида Чустийнинг ҳали эълон қилинмаган шеърларидан намуналар ўқийсиз.

Тўхтамурад ТОШЕВ

ЯХШИ

Йўлга чиқдинг, э кўнглим, юрма сует, жадал яхши, Қолма катта қарвондан, юргани маҳал яхши.

Келса тош кемир, дерлар, келса сув шимир, дерлар, Гар ўқиб амал қилсанг, элда бу масал яхши.

Роҳат изласанг дом, ениб ўт машаққатини, Юз ўтирма меҳнатдан, эл аро синал яхши.

Йўл ёруғ, яқин манзил, юр, ҳақиқий эр бўлсанг, Қошу кўзға банд бўлма, қолма, деб гўзал яхши.

Гар қазолмасанг, кўнглим, катта мавжли бир дарё, Лоқалд, қазиб борил, чўлга бир канал яхши.

Ҳосилинг агар жомдир, қайта-қайта ишлов бер, Чикмасе у гал яхши, бўлгуси бу гал яхши.

Эртадан юриб то кеч, яхши гул ҳидин ҳидлаб, Эл учун асарлар ҳам, келтирур асал яхши.

Яхши изла сўз қонин, инжулар териб чиққил, Кўрган эл дегай яхши, яхши ҳар маҳал яхши.

Фикри сует гўзалдан ҳам, таъмин кам асадан ҳам, Чустий, менга сермагин, кичкина ғазал яхши.

ОРТИҚЧАДИР

Элни қуликка содувчи зўравон ортиқчадир, Берманг, ўз бошин есин, бир парча ноп ортиқчадир.

Тўпганиб ҳар жойда ётган бир хунук ширинқидек, Янги дунё санида эски замон ортиқчадир.

Жонимизға кимки қасд этса, унинг ҳолиға вой, Ҳайф эрур унга ҳаёт, жисмиға жон ортиқчадир.

Яхшилар қанча қўпайса, шучча соз оламаро, Ер юзида битта ҳам бўлса ёмон, ортиқчадир.

Кўр бўлур ким имтиҳон қилса, кўшға тик боқиб, Бу кўшб бизнинг замоидир, имтиҳон ортиқчадир.

Эл дилиға лиммо-лим тўлган салоқат гавҳари, Дилға бундан бошқа сўз синамас, гумон ортиқчадир.

Қўймағаймиз кирғали дарвозадан ҳайлаб солиб, Келса ҳар уйға ғаразлиқ меҳмон ортиқчадир.

Ер юзида энди тинчлик долазори яшнағай, Чустий, эл билан юлиб ташла, тикон ортиқчадир.

ТИЛАКЛАРИ ФАРҒОНАНИНГ ТОНГЛАРИДАЙ

Инсон доимо бахтга интилиб яшайди. «Бахт нима» деган савол-ға эса, ҳар кимнинг ўз жавоби бор. Талантли шоира Гулбаҳор Саид Фани Фарғонада яшаб ижод қилади. Шу боис, шеърлари-да водий тонглари, унинг бағрикенг, та-ни одамлари қўла-нади. Бир шеърини қавоблар ва жаовсиз савол — бахтдаги сохир толед

Тошкентнинг кўна Сағбон ва Форобий кўчалари қадимий Чорсу бозоридан олмас йўлга чиққан бамисоли икки оғани янглиг бири кунботар, иккинчиси эса шимол томон йўл олади. Икки гузар ўтар-ўтмас янада қадимий Кайковус ахори бу икки оғанини туташтиради, яна нарироқдаги Хуррият кўчаси эса Сағбон ва Чигатой аталмиш умр дарёлари устига қурилган торгина кўприкка ўхшайди.

Хурриятда азал-азалдан аҳоли тизги яшайди. Бир вақтлар, биронта эшикнинг зулфинини шикрилатсангиз, ичкаридан ўн-ўн беш бола-бақра қий-қиршиб чиқиб келарди. Бола-бақралар эсини таниди дегунча ота-онасининг ёнига кириб, қосибчилик, хунар-манчилик, чорвачилик ёки деҳқончилик қилишар — тиричилик уларни қомга тортар эди. Уларнинг сафига бундан олтимши йил илгари қўшилган бир бола эса бутунлай бошқача йўл тутди. Акаларга эргашиб этикдўз отасининг ёнига кирмади, қўлга қалам тутиб этикдўзлик билан машғул катталарнинг расмини чизибга унади. Уз суратларини кўрган сайин завки ошган катталар озмунча этик тики ташлашдими?

Бола улғаяверди, қоғоз коралашни қанда қилмади. Мактабга чиқди, техникумда, институтда ўқиди. Ўқувчилар таътилга чиққан кунларнинг бирида кадрдон мактабини кўргиси келди. Бир вақтлар маҳабатли бўлган икки қаватли бинонинг ховлиси ҳам, ичи ҳам хувиллайди, кўрimsиз, нохуш халларга чўмгандек мунгайиб турарди. Йўлакда ғарибгина деворий газетага кўзи тушди. Номини чиройлироқ ёзишмабдиам. Журналдан кириб олинган иккитагина фотосурати бор. Езувлари ўчиб кетай деб турибди. "Бу мактабнинг расмом ўқитувчиси, расмом бўламан деган ўқувчилари бормикин?"

Эсида, Одил ака деган расмом ўқитувчиси унга нуқул беш баҳо кўрди. Дарсларда доскага плакат олиб қўйиб, бутун синфга, чизиб олинган

деб топширик берарди-да, унга қандайдир мавзунни айтарди; у ўшани чизарди. Бунга синфдошларининг ҳаваси ҳам, рашик ҳам келарди. Бир кун Одил ака. "Сен энди акварелга ўтгин" деб қолди. "Акварелим, чўткаларим йўқ", — деди бола кўзлари жавдираб.

Кунларнинг бирида Одил аканинг ўзи битта эски чўтка ва чанг боғсан қўтчада сувбўёқ қолдикларини келтириб берди.

Жавлонбек 1961 йили еттинчи синфни битирганида, Зоир амакиси уни ва унинг ўртоғи, кўшиси Шоабзални етаклаб, трамвайда Бешёғочга олиб борди. Бир бино олдида тўхтаб: "Мана, шу расмомчилик техникуми. Ич-

Ча тушди. Чингиз Аҳмаров уни ва издоши Баҳодир Жалоловни Ўзбекистон Фанлар академиясининг Шарқшунослик институти биноси деворларига расм ишлаш учун таклиф қилди. Шарқнинг қадим маданияти билимдо-

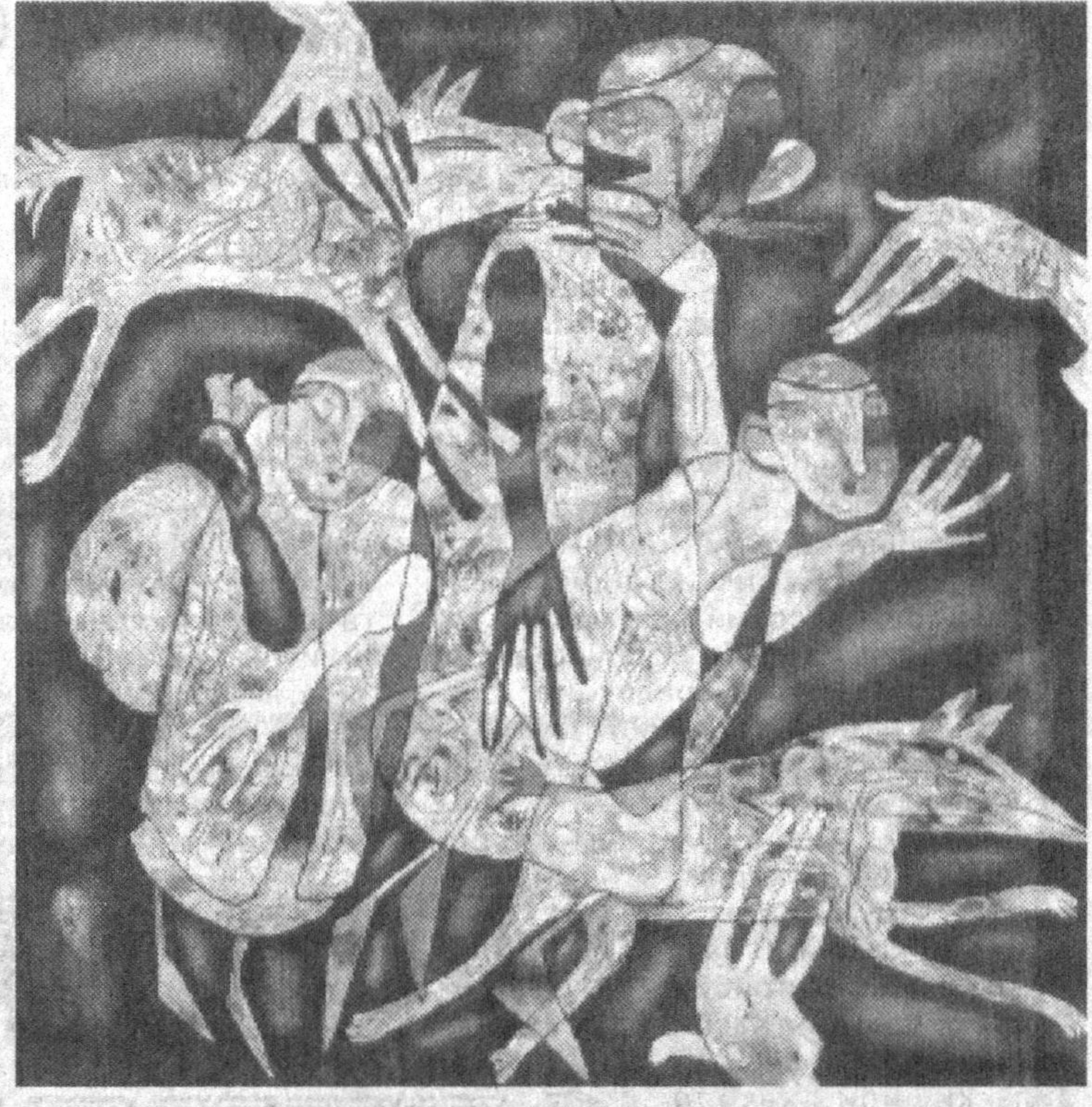
Тарихий мавзунни болалар образи орқали ёритиш тасвирий санъат учун одатдан ташқари усул эди. Бунинг устига, полотнода икона услубида бўёк бериш ва Шарқ миниатюрчилиги услублари уйғунлашиб кетган эди. Хар икки тенгкур боланинг юз ифодалари маъноли, кўз қарашлари кўл ҳаракатлари монанд. Алишернинг қўлидаги китобча, суҳбат шеърят мавзунда эканлигидан далолат бериб турибди.

Бир метрли чорси тахтага ишланган бўлганда ўзбек тасвирий санъат тажрибасида узига хос воқеа бўлди.

Ижодкорга илҳом қанот бағишлайди. Кўп ўтмай Жавлонбекнинг наватдаги "Наво" деб аталмиш полотноси ҳам Ўзбекистон Давлат санъат музейи хазинасидан жой олди. 1970-71 йилларда чизилган "Дўстим" полотноси халқаро микёсда эътироф этилди. Бу каби ижодий ютуқлар замирида Жавлонбекнинг тасвирий санъат қонуниятлари узига хос янги ҳақиқатларни, изланишлари ётар эди. Айниқса тарихий ва замонавий мавзудagi асарлар яратишда миллий миниатюр-

академияда сақланмоқда. Таниқли мусаввирнинг кўплаб ўлмас асарлари эса АҚШ, Германия, Франция, Япония, Жазоир, Польша, Исроилда — тасвирий санъат шинавандалари коллекцияларидан жой олган.

Ўтган асрнинг 80-йилларида Жавлон Умарбеков ижод услубида кубизм йўналиши устунлик қилди. Тасвир усули реалистик, яъни натурага яқин, лекин техникаси бошқачароқ, соя ва ёруғлик бир-бирига аста-секин эмас, кескин ўтиб кетади ва тасвирланаётган объект кўплаб куб, учбурчак, тўртбурчак ва бошқа мураккаб шакллардан ташкил топгандек кўрсатилади. Бу усул дунё тасвирий санъатида етакчилик қилиб келгандин шўролар даври тасвирий санъати ҳам ана шу йўлга ўта бошлаган эди. Энди Умарбеков ўз полотноларини асосан шундай техника билан ёзди. Улар ҳам мутахассисларнинг эътиборига тушди, лекин оддий томошабин учун бу йўналишдаги асарлар "ҳазми" бормунча оғирлик қиларди. Шеърятдаги, насрдаги кубизм, модернизм оқимларига мансуб тасвир услублари гўё ўзбек мусаввири Жавлон Умарбеков раангтасвирларига кўчгандек эди.

фининг "Мавжлар каби жимирлайди жон...", Шавкат Раҳмоннинг "Занглаган саксовуллар", "Ийрилган шамол" мисралари бамисоли Жавлон Умарбековнинг мазкур асарига битилган тағсўздек ўқилади. — Тасвирий санъатда оқимлар кўп, измлар кўп. Улар келади — кетаверади, лекин реализмнинг буюклиги, бетакоррлиги асло ўлмайди. Жавлон Умарбековнинг бу эътирофи унинг хозирда тинимсиз ишлаётган "Эски шаҳар наволари" туркум асарларида ўз ифодасини ва иоботини топмоқда.

Мустақиллик йилларида Жавлон Умарбеков ўзгача жўшқинлик билан ижод қилди. Сохиборон Амир Темур портретини, катта ўлчамли "Етти икким султони" триптихини, Заҳириддин Муҳаммад Бобур портретини ва яна "поэтик усул"да кўплаб асарларни ёзди. Уларда хурриятга эришган ўзбекистонликларнинг қудалик турмуш мазналари, кайфиятлари, ўй-фикрлари кўзни қувонтирадиган рангларда, айна пайтда ўйлантирадиган шаклларда тасвирланган.

Жавлон Умарбеков Миллий расмомчи ва дизайн институти профессори, Ўзбекистон Бадий академияси академиги, ёшларга ўз санъатини ўргатиш билан бирга ижодий меҳнатини ҳам давом эттиряпти. — Узим ўқиган кезларимда, — дейди Жавлон Умарбеков, — гуруҳимиздаги талабаларнинг ҳаммаси кўзга кўринган расмом бўлиб етишган эди. Тошкентдаги билим юртида ҳам, Москвадаги институтда ҳам шундай бўлган. Хозирги кунда 18 нафар талабага ўзозлик қиламан. Мени ўқитган устозлар аънасини давом эттириб, кўлимда сабоқ олаётган ёшларнинг ҳаммаси эл-юрт хурматини қозонадиган санъаткор бўлиб етишишига умид қиламан.

Қудрат ДўСТМУҲАММАД

РАНГТАСВИР ШОИРИ

Ўзбекистон халқ рассоми Жавлон Умарбековнинг ижод йўли ҳақида эссе

карига киришлар, ҳужжатларни топшириб, кейин нима ишлар қилишни билдиринлар. Уйга олиб борадиган йўлни кўрдинлар-а, адашиб юрманлар, тагин", — дея ҳар бирининг қўлига йигирма тийиндан тутказди.

Жавлонбек билим юртида таниқли расмом Борис Иванович Токмин қўлида касб сабоқларини олди. 1965 йили, юқори босқич талабаси кезларида "Ҳосил" деб аталган курс ишига қимсан Урол Тансиқбоев юксак баҳо берди ва унинг таклифи билан картина Ўзбекистон бадий кўргазмалар дирекцияси фондига олинди. Байрам!.. Бу муваффақият ёш Жавлонбекнинг кейинги шахсий-ижодий йўлида катта мадад бўлди. Билим юртини битириш арафасида устози Москвага бориб ВГИКга ҳужжат топширишни маслаҳат берди.

1966 йили Жавлонбек Москвада Кинематография институтининг расмомлик факултетига кириш имтиҳонларини муваффақиятли топшириб, талабалikka қабул қилинди. У ерда И.Иванов-Вано, Б.Неменский, А.Токарев сингари улкан профессор-устозлардан унутилмас сабоқлар олди.

Жавлонбек талабалик йилларидаёқ республика микёсида ўтказилган қатор кўргазмаларда қатнашиб, катта расмомлар эътибори-

ни ёшларга Камалиддин Бехзод замонларидан қолган миниатюрчилик санъатини ўргатди. Иш якунида бир талай маош ҳам олиб берди-да: "Бекор юрманлар. Яқинда Алишер Навоийнинг 525 йиллик юбилеи бўлади, бирор нарса ёзинлар", дея маслаҳат берди. Бу пайт Баҳодир ҳали ёш, Жавлонбек эса мустақил ижод қилишга ўрганмаган: "Нимани ёзамиз?" деб савол қотди ботинолмай. "Масалан, Алишер Навоийнинг болалигини ёзинлар. Уртоғинг Баҳодир — Алишер бўлсин, сен эса — Бойқаро.

Устознинг маслаҳати, миниатюрчиликдан берган сабоқлари, Москвада ўрганган қадимги рус тасвирий санъати усуллари билан омухта бўлиб, Жавлонбекка илҳом бағишлади. Икки буюк маданиятнинг таъсири ўлароқ, "Хусайн Бойқаро ва Алишер Навоийнинг ёшлиги" полотноси яратилди.

Иш тайёр бўлган, Жавлонбек уни устозга кўрсатиш учун уйига олиб борди. Чингиз ога расмга узок тикилиб турди-да: "Менга қолдириб кет, уч-тўрт кундан сўнг хабар ол", деди. "Устоздан яхшигина танбаш ашитар эканман-де", деб ташвишга тушган ёш расмом янаги борганида қутилмаган қушхобар эшитди. Маълум бўлишича, Чингиз Аҳмаровнинг тавсияси билан Ўзбекистон Давлат санъат музейи мазкур полотнони қабул қилиб олибди! Уша пайтдаги қувончу шоҳиднани тасаввур қилиб бўлмайдми!..

ра ва икона тасвир услубларига дадил мурожаат қилиш факултода янги полотнолар яратилишига аммин яратди. Оддий ҳаётини лавҳалар тасвирланган картиналардан тортиб, то кўп планли серкула ва сермиқс асарларда ҳам ушбу услуб жуда кўл келди.

Ибн Синонинг минг йиллик юбилейига бағишланган "Тафаккурли инсон" деб аталган фундаментал асар шу жумладан: бўйи 3 метр, эни 2 метрли мато! Марказда — боқира аёл мангу ҳақиқат тимсоли, унинг теграсида — тарихда яшаб ўтган ўн бир нафар буюк алломо. Лев Толстойнинг "Уруш ва тинчлик", Михаил Шолоховнинг "Тинч Дон" асарлари ўзининг белоев камрови билан ўқувчилар ақлини лол қолдирганидек, Жавлон Умарбековнинг "Тафаккурли инсон" полотноси фикрлар эпозелиси манзарасини яратган, дейиш мумкин. Асардаги ҳар бир ранг, соя ва қилқалман изи ҳар бир томошабинини ўзига хос маънавий кенгликларга чорлайди.

Айни пайтда Жавлон Умарбековнинг "Ойдин тун" асари Третьяков галереясида, "Кечки натюрморт" асари Шарқ халқлари санъати музейи (Москва)да, бешта асари Ўзбекистон Давлат санъат музейида, ўндан ортик асари Бадий кўргазмалар дирекциясида, Бадий

"Учиб кетаётган аравалар". Икки полотно. Бир Бухорога, иккинчиси Хивага бағишланган. Иккови бир-бирига деярли ўхшаш. Уларда ҳеч қандай арава йўқ, гилдираклар эса бор. Гилдирак бўлганда ҳам расмана эмас: доира, гулчак, кейгаларни эслатувчи чизиклар, мўйқалам излари; ҳаммаси аралаш-қуралаш. На шотилари, на аравақаш ўриндиғи юк ортадиган супаси бор, от ёки эшак тортиб бормоқда... Гилдираклар ўртасида Бухоро ва Хиванинг тимсолига айланб кетган боқий мейморий обидалар қисмлари, бўлақлари. Ижодкор мусаввирнинг болалик кўчаларидан қарвон тортиб ўтган арава гилдиракларидан мерос туйгулар раангтасвир шоирининг тарихий полотноларидаги қадимийлик, миллийлик, бетакоррлик ва айниқса, бу ёруғ оламнинг адосизлиги тимсолига айланган. Рауф Пар-

Алишер Навоий номидаги Наманган вилоят мусикали драма ва комедия театрининг гастроллари пойтахт маданият ҳаётида воқелик бўлди, десак муболага эмас. У Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбектеатр" ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси ташаббуси билан республика театрларининг пойтахт томошабинлари олдидаги ҳисоботи дебочаси бўлди. Театр жамоаси гастрол давомида Миллий академик драма театри ва Муқимий номидаги театр сахналарида спектаклларини намойиш этишди. Галнинг очиги, театр жамоасининг етакчи театрларнинг сахналарига ўз санъатларини намойиш этиш имконияти яратилгани унга кўрсатилган катта ишончдир.

Жамоа пойтахт томошабинлари учун унта асар намойиш этди: «Бор», «Оқила», «Армонлар исканжасида». Асарларнинг барчаси замонавий мавзуда.

Гастроллар Нурилло Аббосхон қаламига мансуб «Бор» асари билан очилди (сахналаштирувчи ре-

си ўз ишини яхши кўради, бу яхши, бироқ на бирор ўғил, на келинлар бог ишига ярамайди.

Қайнонанинг бирдан-бир орзуси энди деҳқон келин қилиши. Шунинг учун ҳам у кенжаси, шаҳарда ўқиётган Бахтиёрни кўшни қишлоқлик деҳқон қизига уйланишга кўндиради. Ҳамма хангома тўйдан кейин бошланади. Келин тушмагур чекка қишлоқда, оддий хонадонда ўсган эмасми, анча одми, соддалик бўлиб чиқади. Энди шаҳарлик қизлар билан ўқиб юриб, уларнинг «хаво-сини олиб бўлган қувётўрнинг кайфиятини кўраверинг. Охир-оқибат, эрка ўғил, келгунимча бунингизни уйдан йўқотинг, дея шарт қўйиб, шаҳарга кетиб қолади.

Бундай шароитда қайнона қандай йўл тутайди? У келинни тарбиялашга ўтади. Мазкур асар

топширилган рол моҳиятини тўғри англаганлар. Айниқса, Собир — Аббор Мухиддиновнинг самийини ва ишонарли хатти-ҳаракатлари бу ўспириннинг келажакда яхши актёр бўлиб етишишига умид уйғотди. Шу ўринда, жамоа пойтахтдаги гастролларида фойдаланган сахна безаклари театр қиёфасини тўлик намоевн этишига имкон бермаганини таъкидлаш жоиз. Тўғри, уларни олиб келиш қийинчиликлари сабаб, жамоа ўзи сахнага чиққан театрларнинг мажмууд жиҳозларидан фойдаланишига тўғри келди. Бироқ шу ҳолат маълум маънода асарларнинг тўлик қиёфасини гавдалантиришга имкон яратмади.

Хулоса сифатида Наманган театрининг бугунги қиёфасини ижобий баҳолаш мумкин. Асосийси, театр изланмоқда. Таҷрибали актёрлар атрафида истеъдодли ёшлар жамланган. Тўғри, уларнинг акарида таҳриба камлиги сезилса-да, бироқ асосийси, уларнинг хатти-ҳаракатида юқори, кўтаринчи пафос сезилмайди. Улар ўзини ману шундай ёшлар тақдирига беъэтибор бўлмаслик ҳақида жар солади ва унинг келиб чиқиш сабаблари хусусида ўз мушоҳадасини ўртага ташлайди.

Ижодкорлар, бу каби кимсаларнинг пайдо бўлишига асосий сабаб улар тарбия топан оила деб қарайдилар ва оиладаги полкнини асрашга даъват этадилар. Саҳна қаҳрамонларининг баъзиларини қилаётган ишлардан қайтариш ҳали ҳам кеч эмас. Бу ҳолатни саҳнада Акмал ва унинг ёнидагилар қиёфасида кўрамиз. Акмал қиёфасида (актёр Авазбек Қодиров) ўта янғил тақдир кўрсатилган... Асар поклянишга ундаш кайфияти билан эътиборли.

Спектаклдаги ролларини асосан ёшлар ижро этишган. Хусусан, Қаламуш — Баҳодир Жўраев, Тулқак — Абдусамат Сафаров, Гийай — Абдусаттор Қобиевларнинг ҳар бири

топширилган рол моҳиятини тўғри англаганлар. Айниқса, Собир — Аббор Мухиддиновнинг самийини ва ишонарли хатти-ҳаракатлари бу ўспириннинг келажакда яхши актёр бўлиб етишишига умид уйғотди. Шу ўринда, жамоа пойтахтдаги гастролларида фойдаланган сахна безаклари театр қиёфасини тўлик намоевн этишига имкон бермаганини таъкидлаш жоиз. Тўғри, уларни олиб келиш қийинчиликлари сабаб, жамоа ўзи сахнага чиққан театрларнинг мажмууд жиҳозларидан фойдаланишига тўғри келди. Бироқ шу ҳолат маълум маънода асарларнинг тўлик қиёфасини гавдалантиришга имкон яратмади.

Хулоса сифатида Наманган театрининг бугунги қиёфасини ижобий баҳолаш мумкин. Асосийси, театр изланмоқда. Таҷрибали актёрлар атрафида истеъдодли ёшлар жамланган. Тўғри, уларнинг акарида таҳриба камлиги сезилса-да, бироқ асосийси, уларнинг хатти-ҳаракатида юқори, кўтаринчи пафос сезилмайди. Улар ўзини ману шундай ёшлар тақдирига беъэтибор бўлмаслик ҳақида жар солади ва унинг келиб чиқиш сабаблари хусусида ўз мушоҳадасини ўртага ташлайди.

Ижодкорлар, бу каби кимсаларнинг пайдо бўлишига асосий сабаб улар тарбия топан оила деб қарайдилар ва оиладаги полкнини асрашга даъват этадилар. Саҳна қаҳрамонларининг баъзиларини қилаётган ишлардан қайтариш ҳали ҳам кеч эмас. Бу ҳолатни саҳнада Акмал ва унинг ёнидагилар қиёфасида кўрамиз. Акмал қиёфасида (актёр Авазбек Қодиров) ўта янғил тақдир кўрсатилган... Асар поклянишга ундаш кайфияти билан эътиборли.

Спектаклдаги ролларини асосан ёшлар ижро этишган. Хусусан, Қаламуш — Баҳодир Жўраев, Тулқак — Абдусамат Сафаров, Гийай — Абдусаттор Қобиевларнинг ҳар бири

юзасидан керакли ташкилотларга учрашимиз керак, — деб жавоб бердилар. Бошқа жанрлардаги ижодкорлар ҳақида бирон нима дейишга оҳиман, лекин сахна санъатида Санжарали Имомов, Эркин Хушвақтов, Меҳринисо Қурбонова, Ғофир Шермуҳаммад ва каминанинг кўплаб сахна асарла-

Учинчи оғиз дил сўзи

тозанинг этагидан тутгандагина ўз истеъдодини кўпчиликка манзур қила олиши мумкин. Хайдар Муҳаммад ижоди ҳақида адабиётимизнинг кўплаб йирик намояндалари илиқ фикрлар билдирганлар. Миртемир домла: «Хайдар Муҳаммад

ўз сўқмоғини алаҳсимай жадал топиб олган ва тез қанот боғлаган шoirлардан бири», деган бўлсалар, устоз Саид Аҳмад у киши ҳақида бундай ёзди: "Устоз шoirнинг фатовсини олган Хайдар бир неча шеърини тўпламлар чоп қилдирган, қатор кўшқилар атоқли ҳофизлар оғзига тушган, катта-катта театрларда драмалари намойиш қилинадиган қатта ижодкор бўлиб етишди".

Дарҳақиқат, Хайдар ака устозлар манзур тушган, уларнинг фатовсини олган ижодкорлардан. Шунинг учун ҳам домла қайси соҳада ижод қилмасин, ўзигини намоевн эта олади.

Устознинг кўплаб шoirдрлари номидан у кишининг 70 йиллик тўйлари билан самийий кўплаб, диллимиздаги энг эзгу тиласларини соғиниб қоламан. Бизларнинг бошимизни сийлаган кўларингиз янада гўзал асарларни муҳлисларга тақдим этсин, устоз!

Салоҳиддин СИРОХИДИНОВ, драматург

ЭРТАНГИ КҮН УМИДЛАРИ

Театрнинг «Армонлар исканжасида» (режиссёр Карим Йўдошев, расмомлар Машираб Мамажонов, Иброҳим Нишонов) асари алоҳида таҳсинга лойиқ. Асар эътибордан четда қолган ёшлар ва ўсимирлар хусусида ўйлашга чорлайди. Бундай ёшларга турли бекатларда, бозорлар ичидаги гавжум жойларда кўзингиз тушади. Бундайлар турли уйлар ила кишилар кўзини шамғалат қилиб, содда одамларнинг қўнғигадаги бор пулини шилиб оладилар. Жамоа мана шундай ёшлар тақдирига беъэтибор бўлмаслик ҳақида жар солади ва унинг келиб чиқиш сабаблари хусусида ўз мушоҳадасини ўртага ташлайди.

Ижодкорлар, бу каби кимсаларнинг пайдо бўлишига асосий сабаб улар тарбия топан оила деб қарайдилар ва оиладаги полкнини асрашга даъват этадилар. Саҳна қаҳрамонларининг баъзиларини қилаётган ишлардан қайтариш ҳали ҳам кеч эмас. Бу ҳолатни саҳнада Акмал ва унинг ёнидагилар қиёфасида кўрамиз. Акмал қиёфасида (актёр Авазбек Қодиров) ўта янғил тақдир кўрсатилган... Асар поклянишга ундаш кайфияти билан эътиборли.

Спектаклдаги ролларини асосан ёшлар ижро этишган. Хусусан, Қаламуш — Баҳодир Жўраев, Тулқак — Абдусамат Сафаров, Гийай — Абдусаттор Қобиевларнинг ҳар бири

МЕҲРИБОН УСТОЗ

Хайдар ака шу театрлар ривожига катта хисса қўшган ижодкорлардан. Ҳаваскорлар сахнасида яратилган «Навоий бир кун», «Собир Раҳимов ва хонин» "Ипак тиллар" каби йигирмага яқин асарлари бунга мисол була олади.

Радиога қайси мавзуда эшитириш тайёрланмасин, уша мавзунни ёритиш учун шу соҳанинг билимдони қаҳиртирилади. Баъзида мутахассислар вақтида етиб келишмайди, баъзан ваъда беришадилар, ишлари чиқиб қолганлигини баҳона қилиб келмай қўйишаверарди. Хайдар ака эса айтилган пайтда етиб келади, радио ходимлари зиммасидаги масъулиятни ҳис қилади. Мутахассис келмай қолганда ҳам домлага зудлик билан мурожаат қилинган дамлар бўлган. Бир кун домланинг шойиб турганликларини кўриб, қаёққа бораётганларини сўрадим.

— Ҳокимиятга мажлисга кета-йяман, ундан кейин маҳалладаги бир-икки ишонли муаммолари

Фаргона туманининг «Ёшларобод» спорт майдонига «Миллий спорт турлари ва халқ уйинлари» фестивалининг вилоят босқичи бўлиб ўтди. Унда 350 дан зиёд ўсимирлар спортнинг ўн бир тури бўйича беллашдилар. Умумжамоа ҳисобида Данғара тумани вақилларига биринчи ўрин, Фаргона шаҳри ва Бешарик туманига иккинчи, Фаргона

ва Тошлоқ туманларига учинчи ўрин насиб этди. Фестивалда спортчилардан ташқари миллий-этнографик жамоаларнинг чиқишлари ҳам баҳоланди ва Бешарик тумани вақиллари голибликни кўлга киритдилар.

М.КАРИМОВА

Миллий ҳаёт

Карши шахринини 2700 йиллиги олдидан

Тарихий манбалар маълумотларига кўра, Касби туманидан етибди чиққан дин ва давлат арбоблари, шоир ва олим, мусиқа ва тасвирий санъат намояндalarидан бир қанчаси XVI — XVII асрлар Урта Осиё ижтимоий-сиёсий, маданий ҳаётида фаол иштирок этганлар. Масалан, улар ичида Мир Хайдарий саййидлари хонадонига мансуб Мир Асадхожа Касбийий Абдуллахон Иккинчининг кўзга кўринарли амирларидан саналиб, 1580-йиллари Касбида ҳокимлик қилган, амир Курайшхожа Касбийий эса мазкур хон қўшнингдаги ҳарбий бошлиқлардан бўлиш билан бирга хонлиқнинг сиёсий ҳаётида ҳам қатнашиб, шу ҳукмдор томонидан 1586 йили Хиндистонга Акбар подшоҳ хузурига элчи этиб юборилган. Биз бу маълумотларни Хофиз Таниш Бухорийнинг «Абдулломома» асари орқали билсак, таъкирланган Мутрибий Самарқандий ҳам Касби заминининг яна бир фозил кишиси ҳақида «Тазкират уш-шуаро» (1605) ва «Нусхайи зебобий Жаҳонгир» (1625 — 1628) номили таъкирларидан ўзининг илиқ сўз ва нодир фикрларини баён этиб кетган. Таъкирланганнинг бу маълумоти «Тазкират уш-шуаро»да кўйилганча битилган:

БАДРИЙ Шахид султон Ибодулла Султон бин Исхандорхон амирларини улугларидан бўлмиш амирлар натижаву самараси Фўлодхожа ибн Девонахожанинг шердаги латиф таҳаллуқидир. Маъзур хожа жанобларининг хўб суратлари ва марғуб сийратлари бор. Гоҳида қалб қувончи учун яхши няятили кўнгли эътиборини шер айтмоқ сари йўналтирадидлар. Таъбирлари соғлом ва зеҳнлари ўткирдилар. Хозирги бир минг ўн учинчи (1604-1605 йил. — И.Б.) йили Насафга қарашли Касби вилояти ҳукмати ул жанобга тааллуқидир. Бир кун саййид нишонли жаноб Мир Қосим нақшнинг уйда мулозамаатларига етишди. Уз латиф гуфторидан ушбу матлаъ ва рубойини уфти эдилар.

Матлаъ:
Холи дил дар шаби ҳижрон
ба таъбиб гам гузарад,
Инченин ҳол зи ҳижрон
ба касе кам гузарад.

(Мазмуни:
Дилим ёнар айрилиқ оқшоми
гам тафтидан беомон,
Узгада кам бўлур ҳижрон
туни бу каби ҳол бегумон.)

Рубой:
Он лоларухи саманбарни
мишқини хол,
Чидааст зи ман ба ноз
домони висол.
Махрум зи васли у дуноам
ки дигар,
Бовар нақунан умиди васлаш
ба хаёли.

(Мазмуни:
Ул лола юзлик мишқин
холлик оқбадан,
Нозла висол этагин
ийғиштирмиш мендан.
Қолиб васлидан махрум,
менга шу ҳолким
Ишонч йитар васли
умидига кун-кундан.)

Биринчи тахрири 1625 йил май ойида бошланиб 1626 йил 9 декабрда Лоҳурда Жаҳонгир бин Акбар подшоҳга тақдим этилган, бизгача етиб келган иккинчи тахрири эса, 1628 йил августда яқунланган «Нусхайи зебобий Жаҳонгир» таъкирасида муаллиф шоир ва давлат арбоби Бадрий ҳақида икки ўринда маълумот бериб ўтади. Бадрий номи дастлаб таъкирнинг ўзида тилга

ТАЪБИЛЛАРИ СОҒЛОМ, ЗЕҲНЛАРИ ЎТКИР...

олинади, иккинчи хабар эса шу таъкир уқигач, Жаҳонгир подшоҳнинг Фўлодхожа хусусида билдирган фикрларидан иборат бўлиб, таъкирнинг иккинчи тахририга илова қилинган «Хотима» деб аталувчи қисмда келади. «Хотима»даги маълумотлар аслида Мутрибийнинг Жаҳонгир подшоҳ билан 1626 йил декабрдан 1627 йил апрели бошигача рўй берган мулоқотларига доир ва муаллиф уларни Хиндистондалик пайтавдак 1627 йил 25 февралдан ушаруво хотиралари сифатида қозоғга тушира бошлаган.

«Нусхайи зебобий Жаҳонгир»да келган Фўлодхожа Бадрий ҳақидаги маълумотда таъкирчиларни анча ўйлантириб қўйиш бир факт мавжуд. Мутрибий бу таъкирасида Фўлодхожани Алишер Навоий «Маъжolis ун-нафоис»да тилга олган «абдолдарвишлардан бири бўлмиш Амир Хайдар кабир» авлодидан ҳам, дейди. Биламизки, Навоий таъкирасида «Мир Хайдар»лардан икки нафари ҳақида маълумот берилган. Биринчиси, Мир Хайдар Мажзуб, яъни абдол деб айтиш даражасидаги дарвеш йиғит. Навоий уни ўзининг болалик чоғи кўрган ва бу маъзуб дарвеш 1490-йиллардан бурун вафот этган. Иккинчи Мир Хайдар эса, Навоийнинг «Сабуҳий» таҳаллуқли жуда яқин қариндоши бўлиб, унинг амрлик мансабиди тургани, кейинчалик дарвешлик йўлига киргани ҳақида Навоийдан кейинги аср муаллифлари ва ҳозирги олимларимизгача талай фикрларни ҳавола қилишган. Муаллифлар «Мир Хайдар», «Амир Хайдар», «Хайдар Кўкалтош», «Хайдар Девона», «Амир Хайдар кабир» номилари билан атаган амир Алишер Навоий бу қариндошнинг буюқ шоирга қандай нисбати борлиги ху-

сусида билдирилган фикрлар турли-тумандир. Чунки Навоийнинг ўзи бу ҳақда аниқ эъзаган. «Маъжolis»да Мир Хайдарнинг ота-боболари ҳам Алишер Навоий «қавми ва хайли» каби Султон Соҳибқирон(Султон Хусайн Бойқаро) даргоҳининг «бойри куллари ва маврусий бандалари» ва «туғмаси» (қулвачча; Алишер Навоий бу ерда теурий Султон Хусайн Бойқаро хонадонига садокатли аждоди ва яқин қариндошлари хизматларини шоҳлар хузурда айтиладиган шундай иборалар билан таъкирлаб кўрсатмоқда) экани ва Мир Хайдарнинг Навоийга «шиддати қаробатдин», «демак», жуда яқин қариндошлиги сабабли «фарзандлик нисбати бор»лиги айтиб ўтилади, холос. Навоийнинг маъзур маълумоти бу қариндошнинг тари-

Фўлодхожани маъзур Мир Хайдар Сабуҳийнинг етук авлодидан, демоқчи деган масала билан қизиқсак. Агар бу ўринда Фўлодхожа бин Девонахожани шажараси Ҳазрат Али бин Аби Толибга уланувчи касбили Мир Хайдарий саййидлари авлодидан, дея таҳмин қилинса, менингча, ҳеч нотўғри бўлмайди. Чунки бу саййидлар шайбоний ва аштархонийлар назди бўлганлар. Бироқ биз шу ўринда Навоийнинг қариндоши Мир Хайдарни ҳам таҳмин доирасига тортидиган бўлсак, унда Чигатой улусининг жуда таниқли чанг қавмига мансуб Мир Абу Саид Чанг(Навоийнинг она томондан бобоси) хонадони ҳам касбили Мир Хайдарий саййидларига қариндош бўлиб чиқади ёки бундан фақат онаси-гина Касби саййидларига алоқадор Мир Хайдар Сабуҳийнинг фарзандлари Навоий вафот этгач, ё Хирот шайбонийлар қўлига ўтган 1507-йиллардан сўнг Касбига қелиб қолганлар, деган фикр туғилади. Албатта, ҳозирча булар назарий фикрларимиз. Балки, Мутрибий юқорида тилга олганимиз биринчи Хайдар Мажзубни қўзда тутаётгандир? Келажак таъкирчи бундай ёндашувларимизга янада ойдинлик киритар, деган умидда тагин Мутрибийнинг касбили Бадрий ҳақидаги маълумотларига қайтиб, «Нусхайи зебобий Жаҳонгир»га мурожаат қиламиз.

«Кийиларифтхори Фўлодхожа шайх ул-исломнинг — Оллоҳ имони саломат сақласин — чиройли васфи. Абдол жумласидан ҳисобланган ва Амир Алишер — оллоҳнинг раҳмати бўлсин — алар аҳолидан бир бўлагини «Маъжolis ун-нафоис» китобида анбар исли хос таъриф-таъсифи сирасига киритган Амир Хайдар кабирнинг етук авлодларидан бўлмиш Ҳазрат Девонахожанинг катта ўғлидирлар. Маъзур Фўлодхожа халқ орасида ёқимли хулк ва маъбул сифатлар билан тавсифландилар. Таъкирнинг ҳаддан зиёд соғлом ва зеҳинини жуда ўткирлиги билан ҳам танилганлар.

Аларнинг шариф таваллуқлари Насаф вилоятига қарашли Касби қишлоғида юзга чиққан. Диний илмларни тўла эгаллашларига қарамай, замон халифаси, худонинг ердига сояси Имомкули Баҳодирхон мулозаматини бажариш билан сарафроз бўлиб, Самарқанд шайхулисломлиги мансаби билан эъзоламанганлар. Муборак манзиллари Самарқанд улуглари ва фозил кишилари мурожаатгоҳига айланган. Ҳамиша фазл аҳли аларнинг мутабаррук уйига келди-кетди қилдилар ва барчага инъом

«Равзат ус-сафо» ва «Ҳабиб ус-сиар»да у фақат «Амир Хайдар» номи билан тилга олинади ва бу йirik тарихий асарларда ҳам Мир Хайдарнинг Навоийга қандай қариндошлик нисбати борлиги кўрсатилмаган.

Ҳасанхожа Нисорий «Музаққирни ақоб»да Амир Хайдар ҳақида маъзур тўхталаркан, унинг номи ёнига «Алишер» лақабини ҳам қўшиб «Амир Хайдар Алишер аз ақрабои Амир кабир Алишер аст» (Амир Хайдар Алишер Амир кабир Алишернинг қариндошларидан) деб эъзади.

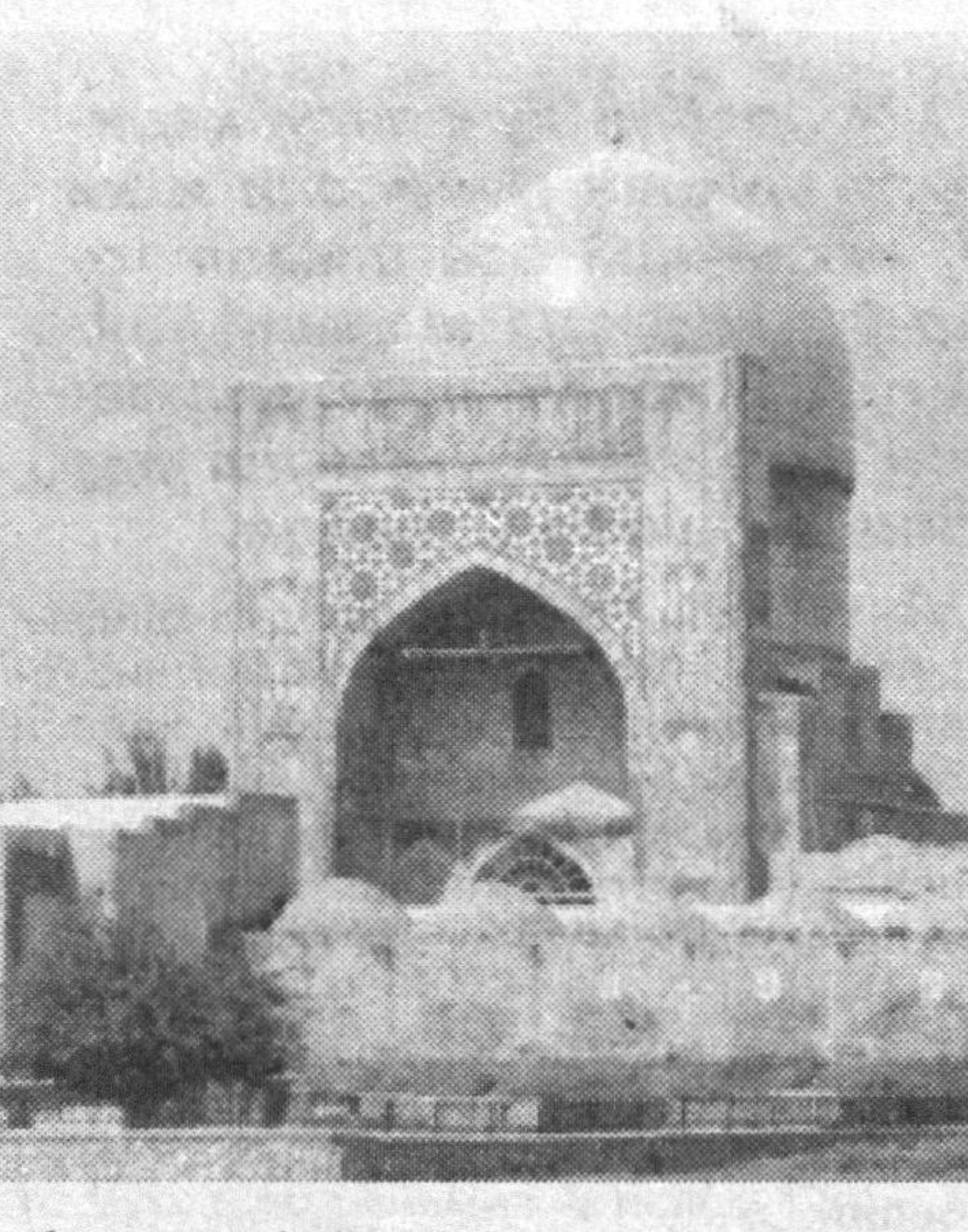
Мутрибий эса, «Амир Хайдар кабир»нинг Навоийга қариндошлиги тўғрисида ҳеч нарса демаган. Аммо бизга замондош олимлар Мир Хайдарни Навоийнинг «тоғавачаси» (В.В.Бартолд), «Навоийнинг укаси», «тоғасининг ўғли» (Олим Шарофуддини), «тоғавачаси» (С.Айний), «ўғай укаси» (И.Султон), «жияни» (Е.Э.Бертелс; Узбек адабиёти тарихи. 2- том, 1977) ва Навоийнинг тоғаси «Мир Саид Қобулийнинг ўғли Мир Хайдар Саид Ака Сабуҳий» (П.Равшанов) тарзида тилга оладилар. Бу муаллифларнинг бундай фикрларни қайси манбага асосланиб билдиргани уларнинг ҳеч бир асаридан кўрсатилмаган.

Шунинг учун бу саволни ҳозирча очик қолдириб, наҳотки, Мутрибий XX аср бошлари ижтимоий-сиёсий ҳаётида муҳим ўрин тутган «Муштум» журналида ўша даврнинг долзарб муаммолари ўткир сатирик усулда ёритиб берилган. Маъзур журналининг фаол муассисларидан бири Тавалло ҳам ўнлаб ҳажвий шерлари ва мақолалари билан қатнашиб, ҳаётадаги муҳим таъбирларни тарғиб-ташвиқ этувчи ёки хилма-хил иллатларни фош қилишга қаратилган мақолалари, насрий ва назимий ҳажвийларини «Маъзава», «Мухбирча», «Мухбир Ж» имзолари билан эълон қилган.

Тавалло ҳажвийётида ижтимоий ҳаёт воқелиги таъкирланган ҳажвий шерлар асосий ўринини эгаллайди. Унинг «Уктабр ашуласи» шерияда ижтимоий ҳаёт манзараси ўткир ҳажвий усулда баён этилади. Тавалло октябр тўнтарини бизнинг миллий мафларларимизга мутлақо мубофик эмаслигини қўйидагича тасвирлайди:

Ёшлар уюшмаси — чоллар шўридир, Фирка — унинг қўриқчиси, кўридир!
Бойлар қўриқчи, қизил аскар бўридир!
Энди юртни халқ шўроси сўрайдир
Бериб турсак ўзга дармон, Уктабр!

Зоҳиран олиб қараганда, шерда шоир октябрни маъд этгандек ҳам туюлади. Аммо шоир ҳажвий усулни танлагани ва яна «Муштум»да,

бегрвчи фойдага қон очилдастурхонидан баҳраманд бўладилар. Аларнинг шариф мажлисида ашёр музокараси бўлмаган вақт жуда камдир. Баланд ҳимматлари бор ва пул инъомлар баҳшида этишда саховат қўлини қўйи эңдирмайдилар. Ҳазрат хожа гоҳи кўнгил хушлиги учун шеър ёзадилар ва Бадрий таҳаллуқ қилдилар. Ушбу рубойи ва фазал матлаъи ул зоткиқидир (бу ерда ҳам «Тазкират уш-шуаро»даги уша рубойи ва матлаъ келтирилган — И.Б.). Шу кунлари баъзида Самарқандда, гоҳида эса Бухорода ва айрим пайтлари Касбида истиқомат қилмоқдалар.

Мутрибий таъкирасидаги бу маълумотларни уқигач, Жаҳонгир подшоҳ қалбида диний олим, шоир ва фозил Фўлодхожага нисбатан ҳурмат туйғуси пайдо бўлиб, касбилик бу хожаани кўришга иштиқоманд эканини билдирди. Муаллиф бу тўғрида «Хотима» қисмида Жаҳонгир подшоҳ тилидан жорий бўлган фикр ва истакларни қўйидагича ҳавола этади:

«Дарвоқе, Фўлодхожа шайх ул-ислом зикрини ҳам ўқидик. Олий ҳиммат хожа эканлар. Аммо аларнинг илтифоти нури сира ҳам бу томонларга тўшама ва биз фақирларни ҳам бирингиз Самарқанд олмаси билан ёд этмасалар, нима фойдаси бор. Сиз (мулло Мутрибий) албатта бизнинг бу ўпқалашларимизни ул хазратга етказинг, — дедилар подшоҳ.

Кўринадики, асли касбилик Фўлодхожа ёшлиғида Абдуллахон Иккинчининг укаси Ибодулла султон амирларидан бири бўлиб, Ибодулла султон Самарқанд ҳокимлигига тайинланган 1578 йил 25 октябрдан шу султон 1586 йил 25 августдан 15 августгача шу мансабда фаолият кўрсатган. 1601 йили эса, аштархоний Бойқирхон томонидан ўрта Касби ҳокимлигига тайинланиб, Мутрибий ёзишча, 1605-йиллари ҳам шу вазифада турган. Имомкулихон бош хонлик тахтига чиққан 1611 йил октябрдан 1628-йилларгача дарв ичиде бўлса Самарқанд шайх ул-исломли экан. Фўлодхожа шу мансабни сабабли Самарқандда яшаш ва давлат юмушлари юзасидан пойтахт Бухорога тез-тез қатнаши билан бирга ўзи туғилиб ўсган жойи — Касбини ҳам унутмай, Мир Хайдарий саййидлари ётган хокни доимо зиёрат қилиб тураркан.

Исмоил БЕКЖОН

Маъжolis таъкирот

«Маъзава» имзоаси билан нашр эттиргани асардан кўзланган мақсад тамомила ўзгача эканини кўрсатади. Жумладан, мана бу мисралардан шўрча қатағонга, унинг инсонийликка зид мухиятига ўзига хос ишора қилинганини пайқаш қийин эмас:

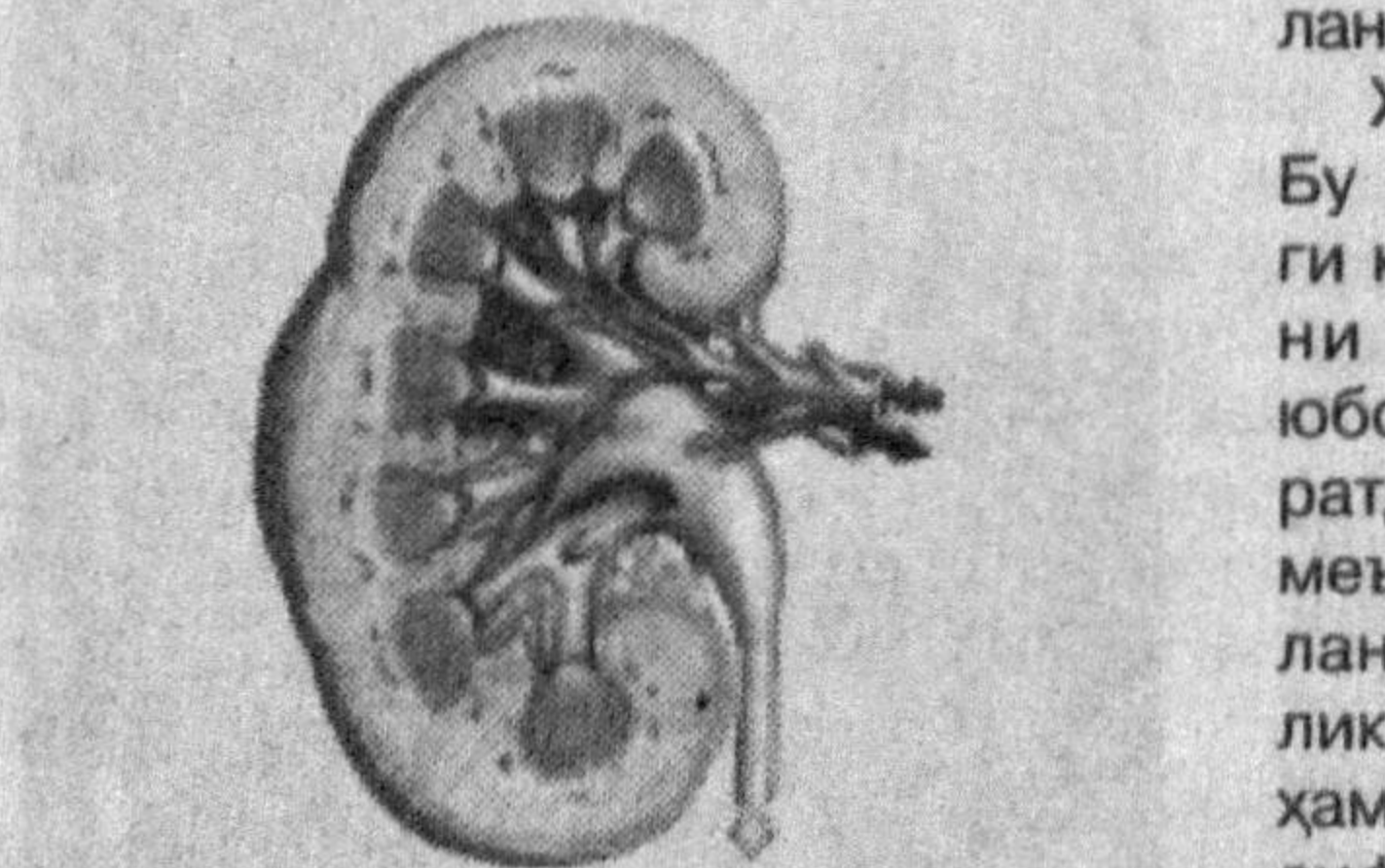
Бойлар кетди қиё боқиб, тўплашиб,
Бизлар қувдик ишчи-деҳқон қўплашиб.

САТИРАНИНГ КУЧИ

Бугина эмас. Таваллонинг ёзишча, «қизил аскарларни кўрган бойлар юрак уйноғида зириллаб вой-войлай» киёсланади. Бу билан шоир «қизил империя»нинг бурлирча сиёсатига дадил ишора қилади. Маълумки, сатира воқеликни ақс эттиришининг ўзига хос бадийи шаклидир. Унинг кучи шундаки, бир нарсани айта туриб, асар замиде бутунлай бошқа маънони ифода этиши мумкин. Тавалло ҳажвий асарлари ўша оғир замонларда ҳақиқатни ақс эттира олгани билан бугунги кун учун ҳам аҳамиятлидир.

Садоқат КАРИМОВА,
Ўзбекистон Миллий университети талабаси

БУЙРАККА... РУҲИЙ ҚУВВАТ КЕРАК

Буйрақлар организм — бутун аъзон баданингиз учун қай даражада муҳимлигини идрок эта ола-сизми? Бу кучли даражада тозаловчи, ажратувчи тизим қандай ишла-шини ҳис этасизми? Бу тозаловчи ва ажратувчи тизим панд бериб қўймаслиги биз учун ҳаёт қадар муҳим эканигини биласизми?

Қодир табиат инсон организм-ни яратар экан, ўз ичидони нақадар мукамал даражада адо этганига йимон келтирмай илож йўқ. Инсон эса ўзининг бефаҳм-ларча иш тутиши боис бу геннал даражада мукамал яратилган аъзонинг фаолиятини издан чи-қариб юбориши ҳеч гап эмас.

Бу тизим бевақт издан чиқмас-лиги учун эса биз ўзини ушбу ўраб турган таши ва ички оламимизга фақат хуш кайфият, хуш ўй ва хуш фикр бахш этиш турмушимиз керак. Биз ўз аъзоларимизнинг ҳар бири-га, шу жумладан, буйрақларимизга ҳам ҳаминча алоҳида эътибор ва га-м-хўрлик кўрсатишимиз лозим. Буй-рақлар бутун ҳаётимиз давомида бизга ситқидилдан хизмат қилиши учун ҳам уларни асло эътиборимиз-дан соқит қилиб қўймаслигимиз за-рур. Биз домий равишда уларга ўз миннатдорлигимизни айтиб, улар-нинг бардам ишлашини тилаб ту-ришимиз керак. Шундагина у биз-дан керакли руҳий қувватни ола-ди ва ўз вазифасини садокат би-

лан адо этишга қодир бўлади. Хуш бу вазифа нимадан иборат? Бу вазифа асосан қон таркибиде-ги керасиз ва зарарли моддалар-ни чиқариб юборишдан иборат бўлади. Агар қон меъёрдан ортқ даражада ифлос-ланган бўлса, бу буйраққа оғир-лик қилиши мумкин. Шунинг учун ҳам кимёвий дори-дармонлар ёки сифатсиз таомларни, турли ички-ликларни истеъмол қилаётганда, ҳаминча ўз буйрақларингизни ўйлаб, у бунчалик оғир юкка бар-дош бера оладими, шу қадар ор-тиқча унсурлардан қонни тозалай оладими-йўқми — бу ҳақда қад-рдон буйрақларингиз билан «мас-лаҳатлашиб» олишни унутманг.

Агар бу иш унга оғирлик қилиши-ни кўнглингиз сезса, бу қадар жо-ҳилликни раво кўрманг. Ахир улар ту-ну кун сизнинг сийатлигингиз деб меҳнат қилади, жабр чекади. Унинг заҳматчилиги ва садокатини, фи-дийлигини суйистеъмол қилманг. Буйрақларини соғайтириш маш-қлари эса унчалик мураккаб эмас. Бунинг учун ҳар иккала қўлингиз кафтларини буйрақлар устига қан-дай қўйиб туришини ўрганинг. Ав-вал кафтларингиз қизигунча улар-ни яхшилаб бир-бирига ишқанг. Сўн уларни орқа белга — умурт-қанинг ҳар икки томонидеги ўнг ва чап буйрақлар устига қўйиб ту-ринг. Кафтларингиз беш дақиқа давомида буйрақлар устида шун-дай турсинки, сиз бу вақт ичиде кафтларингиздаги иссиқ ҳарорат буйрақлар орқали қабул қилина-ётганини ҳаёбан тасаввур этиш ва ҳис қилиб туринг. Кафтлардаги иссиқ ҳарорат ва энергия буйрақ-ларнинг ҳар бир тўқимасига етиб бораётгани сезилишига эришинг. Шундан сўн ҳар икки қўлингиз бармоқлари билан буйрақлар ус-

тида майингина чертилиш ҳосил қилинг. Бу машқи дағалроқ тар-зда эмас, шундай енгил ва авай-лаб амалга оширингки, у буйрақ-ларга хуш ёқадил бўлсин.

Бу амаллардан сўн эса буйрақ-ларга фикр қуввати билан таъсир қўрсатишни маш қилишга ўтинг. Етган ёки ўзингизга қулай ўтирган вазиятда, бутун танани эркин ҳол-да қилиб, диққатни буйрақлар усти-да жамланг. Уларнинг бир йўла икка-ласида ҳам пульсланиш бўлсин. Аввал юқоридан паства, сўн кап-тичқа унсурлардан қонни тозалай қараб пульсланишни тасаввур қилинг. Фикрар бу жараёни куза-тинг ва бошқаринг. Амалларнинг ҳар бирига 3-4 дақиқа вақт сарфланг.

Бу муолажани икки ҳафта мо-байнида ҳар кун, сўн эса ойига икки мартадан амалга ошириб бо-ришга одатланг.

ПЛАКАТЛАР ТАНЛОВИ

«Сиртмоғидан сақлан!» «Спортни танла-га насиб этди. «Гран-при» совринига эса моҳир плакатчи рассом Акром Баҳромов сазовор бўлди. Голиблар Бадийи академик, «Тасвирий ойна», Миллий рассомлик ва дизайн институти, «Экосан» жамағар-маси каби хомийларнинг му-қофотлари билан тақдирлан-дилар. Шунингдек, кўргазма-нинг барча қатнашчиларига Ўзбекистон Бадийи акаде-миясининг сертификатлари топширилди.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Навбатчи — Иқбол ҚУШШАЕВА
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмаконаси.
Боснига топшириш вақти — 20.00. Боснига топширилди — 21.00.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКISTON РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКISTON ЕЗУВИЧЛАР УЮШМАСИ

ПОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ХОМЙИ: «МАЪБУОТ ТАРҚАТУВИЧИ» АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

Ўzbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилымыз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48

Дунё — кенг...

«КҮЁШХҲР» ОДАМ

Газетамизда кўёш билан озиқ-ланиб яшайдиган одамлар ҳақида айрим маълумотлар берилган эди. Бу гаройиб ҳодисага оид янги хабарлар чиндан ҳам ҳайратланарли. Интернет хабарларида айтилишича, кўёш билан озиқ-ланувчилар сони йил сайин ортиб бораётган экан. Жумладан, хиндистонлик етмиш олти яшар Прад-дани Жанни олтиш саккиз йилдан бери овқат емай, кўёшдан озиқ-ланиб кўёш келаяпти. Тўрт юз ўн бир кун давом этган узлуксиз назорат давомида у бир кунда ярим пилладан сув ичиб турган, холос. Австралиялик Жасмуҳин ҳозир қирқ беш ёшда. У 1993 йилдан бери овқатсиз, сувсиз яшаб келаяпти.

Яқинда «Труд» газетаси ана шун-дай «кўёшхўр»лардан бири — За-парожье вилоятида яшовчи Нико-лай Долгорукий билан суҳбатни эълон қилди. Суҳбатда Николай ўзининг ноёб қобилияти ҳақида очилиб гапирган. — Мен кўёш билан озиқланишга озиқ-овқатни иктисод қилиш учун ўтганим йўқ, албатта, — дейди у кўй-ли. — Бу руҳий чиникиш йўли. Ахир, киши нима учун парҳез сақлайди? Покланиш учун, юксак маънавий-ру-ҳий имкониятларга эга бўлиш учун, одатдаги кундалик таъшиларга бут-қул ўралашиб қолмаслик учун. Овқат истеъмол қилишдан қутилиш тананинг кўлгина эҳтиёжларидан халос бўлиш-га имконият яратди. Шу тарика одам моддий оламдан кўра, кўпроқ руҳий оламга уйғулналади. Озиқ-овқатлар-дан олинадиган қувватларни мен кўёш нурларидан олам. Бироқ озиқ-ов-қатлардан воз кечгунимгача мен ўн тўрт йил узлуксиз парҳез сақладим. Атала, мевалар, сабзавотлар ва яна ёнгоқ билан озиқландим. Кейин суяқ овқат — сабзавотлар қайнатмаси, ка-као ва суяқ шоколада ўтдим. Ва бир кун: мен энди овқатлардан буткул воз кеча олам, деган фикрга кел-дим! Шундай ҳам бўлди, мана, уч йил-дан бери асалли чой менинг асосий озукам. Бир кунда ўн пиллагача сув ичман. Қолганини Кўёшдан ва Ко-нотдан олам. Ҳатто қоним янгила-наётганини ҳам ўзим хис қиламан.

Н. Долгорукийнинг очликни хис этмай қўйганига анча вақт бўлган. «Кўёшга тиқилиб, худди батерейка-дай энергия йиғаман. Вақт-соати етиб, хали ҳамма одамлар шундай яшаш-ни маъқул кўришади. Ахир, дархат-лар, гуллар фотосинтез ҳисобидан яшайди-ку, одам ҳам табиатнинг бир парчаси», дейди у.

Николайнинг эътирофига, оғир овқатлардан халос бўлган, одам тани-даги овқатни ҳазм қилишга садф эти-ладиган катта миқдордаги энергия озоод бўлади, хужайралар, аъзолар тозаланади. Шундан сўн одам ақли ва жисмоний жиҳатдан мутлақо ўй-ғача даражага кўтарилди. Николай Долгорукий 2003 йил 25 август тонидан бошлаб гуллар қону-ни бўйича яшай бошлаган. Уша тон-да у ҳовлига чиқиб, ўзининг аъзола-рига уч марта табиат қувватидан ба-ҳра олиш ҳақида буйроқ берди. — Аъзоларимиз бизни жуда яхши эшитида, — дея таъкирлайди Н. Дол-горукий, — ахир, бош мия улар учун худудий.

Уша кундан кейин икки ҳафта Ни-колайни организм қаттиқ азобла-ди. Бироқ кейин очлик ҳисси йўқол-ди, овқатга бефарқ қарайдиган, ру-ҳан хотиржам бўлди. Минг кун мобай-нида кўёшдан озиқланиб, атиги етти килограммга эъди. Ҳозир у, гарчи қирқ саккиз ёшда бўлса-да, ўзини ўттиз ёшдагидеги ҳис этади. Кишин-ёзин ялангоёқ юради, бироқ касал бўлмайди, жисмоний меҳнат қилади, лекцин чарчамайди, бир кўли билан ерга таяниб йигирма беш мартагача етиб-туради. «Буларнинг ҳаммасидан мақсадин-гиз нима — касал бўлмаслик, узок яшашми?», деб берилган савола у: — «Кўёшхўр»нинг вазифаси — одамларга нур, эъзулик ва руҳий то-заришни ортақидан иборат. Мен одамларнинг бу аёвсиз дунёда сабр-қават билан яшаш ва бахтли бўлиш-ларига кўмаклашапман. Яқинда Одам организмнинг аши-рин имкониятлари тадқиқоти инсти-тутидан келган япон олимлари Н. Дол-горукий ҳақида хужжатли фильмин суратга олишди. Шаҳар касалхонаси-да уни тиббий кўриқдан ўтказишди ва бир неча кун мобайнида узлуксиз кузатишди. Барча текширув ва куза-тувлардан сўн унинг соғлом, бардам-бақувват эканини тасдиқлашди.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН